

Slniečko 1

ROČNÍK XVIII. (XL.)

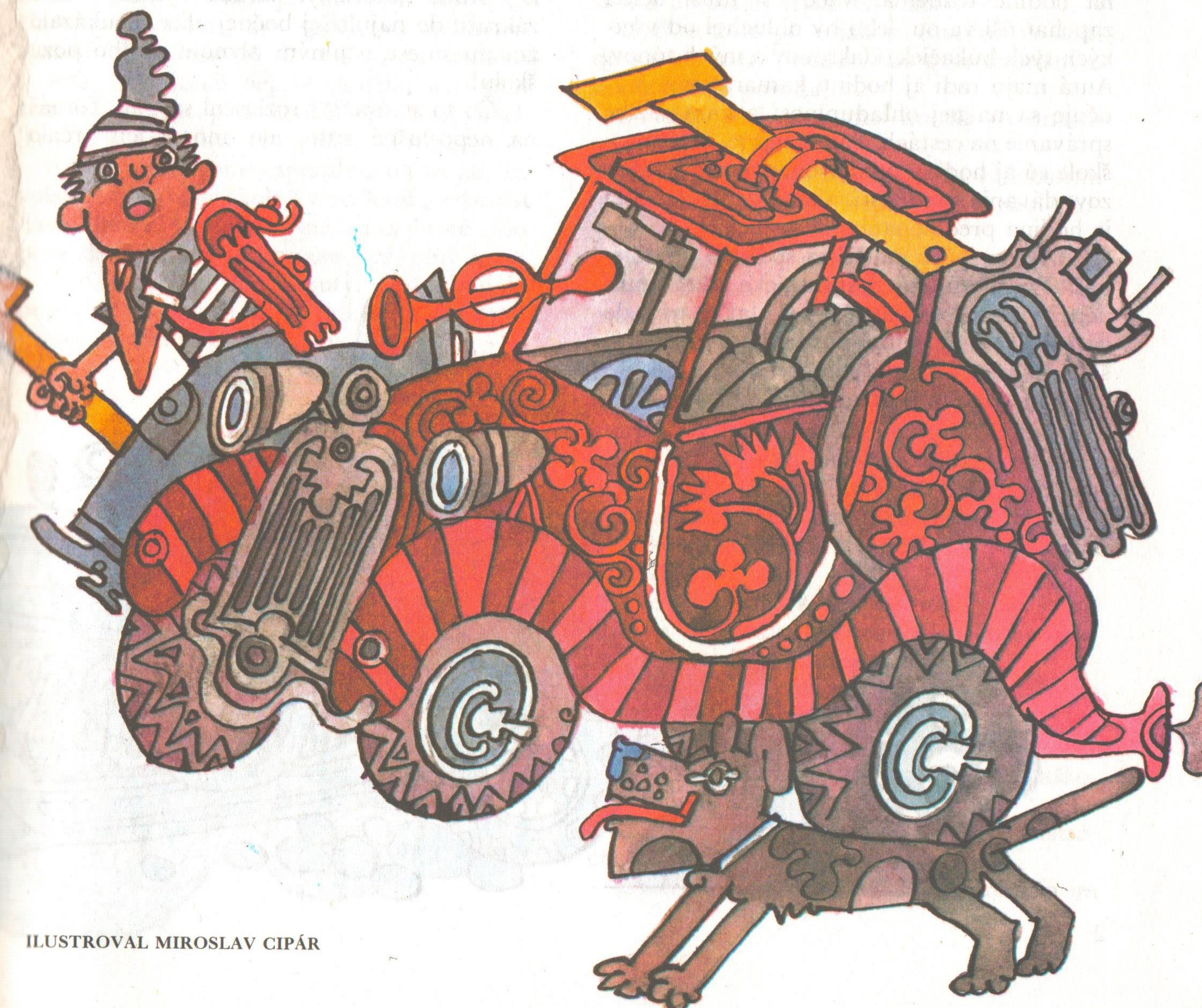
SEPTEMBER 1985

3 Kčs

O aute, ktoré chodilo do školy

JÁN ULIČIANSKY

Všetky autá, skôr ako začnú chodiť po uliciach, musia chodiť do školy. Prvého septembra otvoril pán Tomáš dvere garáže, v ktorej stalo jeho nové červené auto, a povedal:

ILUSTROVAL MIROSLAV CIPÁR

„Chrobáčik, ideme do školy!“

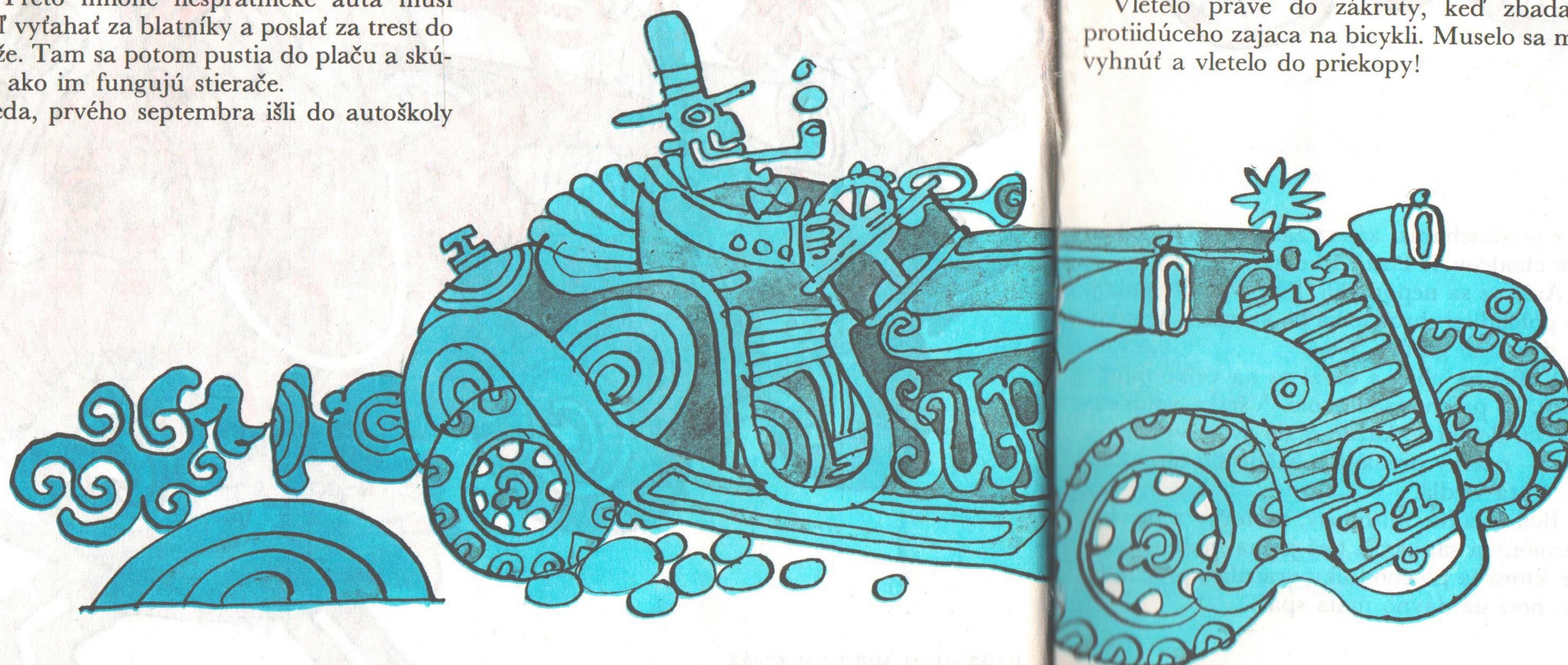
Ale auto sa ani nepohlo. Nie, neurazilo sa preto, že mu pán Tomáš povedal „chrobáčik“. Takto ho prezývali všetci, lebo bolo malé a na chrobáčika sa skutočne podobalo. Nepohlo sa preto, lebo sa mu nikam nechcelo íst.

„Deti chodia do školy a autá do autoškoly,“ vysvetľoval chrobáčikovi pán Tomáš. A keďže videl, že auto sa akosi zdráha, začal mu rozprávať o tom, ako si v autoškole nájde nových kamarátov, že sa bude učiť dopravné značky a križovatky... a že tam bude veľmi veselo!

V autoškole je naozaj veľmi veselo. Najmä na hodine trúbenia. Vtedy si musí učiteľ zapchať uši vatou, lebo by ohluchol od všetkých tých húkačiek, klaksónov a iných tónov. Autá majú radi aj hodinu kamarátstva. Vy-učuje sa na nej ohľaduplnosť a kamarátske správanie na cestách. Samozrejme, že v autoškole sú aj hodiny predpisov, príkazov, zákazov, dávania predností, ale najvzrušujúcejšia je hodina predbiehania.

Je veľmi ťažké naučiť sa správne predbiehať. Preto mnohé nespratnícke autá musí učiteľ vyťaháť za blatníky a poslať za trest do garáže. Tam sa potom pustia do plácu a skúšajú, ako im fungujú stierače.

Teda, prvého septembra išli do autoškoly

všetky nové autá, autobusy, motorky a bicykle, kamióny a sanitky, jednoducho všetky autá, ktoré ešte nepoznali pravidlá cestnej premávky. V ten deň sa do autoškoly tlačila i jedna malá trojkolka, ale poslali ju naspať do materskej školy.

„Chrobáčik, ide sa do autoškoly!“ zopakoval pán Tomáš novinu.

Auto nepovedalo ani slovo, ale myslelo si svoje! „Nie! Nie! Nie! Do žiadnej autoškoly nepôjdem! Nechcem íst do autoškoly! Ja... ja sa... bojím!“ A navyše si myslelo, že ak pozná spojku, brzdu, plyn a vie zaradí spriatočku, to úplne stačí.

Keď pán Tomáš prichádzal s autom k veľkej bráne autoškoly, odrazu vybral veľkú zákrutu do najbližšej bočnej ulice, neukázalo zmenu smeru a plným plynom podho poza školu!

„Čo to stváraš?!“ rozkričal sa pán Tomáš na neposlušné auto, ale ono si len vrčalo

svoje, preletelo sedem križovatiek takou rýchlosťou, že sa nestihlo s nikým zraziť a vyrazilo z mesta von.

„Tutú... tutú... tututú!!!“ trúbilo na všetko, čo mu prišlo do cesty, a rútilo sa ďalej. Keď už bola autoškola za horami za dolami, upokojilo sa a vychutnávalo cestu medzi poliami a lúkami.

Pán Tomáš sa nevedel spamätať.

„Čo sa tomu autu porobil? Ved' nepozná dopravné značky! Nevie dávať prednosť a nevie poriadne predbiehať! Prečo sa mu nechcelo íst do autoškoly?“

Keď sa nad tým hlbšie zamyslel, spomenul si na svoj prvý prvučický september. „To auto je také isté ako ja! Bál som sa íst do školy... A vôbec ma spočiatku nebaivila! Každé ráno som si do tašky ku knihám a zošitom pribalil nejaké autičko a potom som sa s ním pod lavicou potajme hral. Trrr... Vrrr... Diuuu... Fiii... Trrr...“

A kým i pán Tomáš spomínal na to, ako sa volakedy hrával v škole s autičkami, zabudol dávať pozor na neposlušné auto, ktoré ušlo poza školu a hnalo sa po ceste na plný plyn!

Vletelo práve do zákruty, keď zbadalo protiidúceho zajaca na bicykli. Muselo sa mu vyhnúť a vletelo do priekopy!

Tresk! Buch! Jaj!

Pán Tomáš si najprv mysel, že dostał zaúcho od učiteľky za to, že sa hral s autičkami pod lavicou. Ale keď sa rozhliadol dookola, videl, že leží v prevrátenom aute s rozbitými sklami.

Pri tom páde sa stierače zapli samy od seba a ustavične sa pýtali:

„Čo teraz? Čo teraz? Čo teraz?“

Čo bolo potom?

Pána Tomáša odviezla sanitka do nemocnice. Tam mu dali malíček ľavej ruky do sadry a poslali ho domov.

Cerveného chrobáčika odviezli do autoopravovne. Vyklepali mu blatníky, dali nové sklá a premaľovali ho na zeleno.

Keď sa auto po nejakom čase vrátilo späť do garáže, pán Tomáš si ho prezrel prísnym pohľadom a povedal:

„Vidíš, vidíš, ako sme skončili! A pritom sme mali veľké šťastie!“

Neposlušné auto iba zaškúlilo reflektormi a istotne myslelo na nejaké nové chuligánstvo.

„No počkaj!“ nahneval sa pán Tomáš a odviezol ho na jedno smutné miesto za mestom. Bola tam hŕba starých rozbitých áut bez kolies, volantov a značiek. Boli to zvyšky áut, autobusov, motoriek a bicyklov, kamiónov a žeriavov, jednoducho všetkých vozidiel, ktoré nepoznali pravidlá cestnej premávky. Ležala tam i jedna malá trojkolka, ktorá bola neposlušná, nechcela chodiť po cestičkách v parku a vybehlá na veľkú cestu.

„Aké škaredé autá!“ urazilo sa auto pána Tomáša.

„To sú autá, ktoré nechodili do školy. Alebo v nej nedávali pozor. Alebo si nezapamätali, čo ich v autoškole učili...“

Na druhý deň išlo auto pána Tomáša do školy. Cestou si nemali čo povedať.

Auto sa bálo, že naň budú v škole ostatné autá ukazovať smerovkami: „To je ten záškolák! Blik! Blik! Záškolák!“

Pán Tomáš nevedel, čím by mohol ustráchané auto potešiť.

„Keď sa deti boja íst do školy, rodičia im

zvyčajne sľubujú autíčko. Ale čo slúbiť prváčikovi-chrobáčikovi, aby sa nebál školy? Nebudem predsa kupovať autu autíčko!“ rozmyšľal. „A čo zmrzlina?“ prišlo na um pánu Tomášovi. Ale potom sa spamätal.

„Ked' budeš dobré,“ povedal autíčku, „pôjdeme na benzín!“ Potom ešte dodal:

„A ked' sa budeš v škole dobre učiť, vyjdeme si s detmi na výlet!“

Auto sa zaradovalo a smelo vošlo do brány.

Večer si áuto v garáži opakovalo s pánom Tomášom domácu úlohu.

Zákruta vpravo, zákruta vľavo, stop! Zá-

kaz predbiehania, zákaz zastavenia, prechod pre chodcov... Pozor, škola!

Ani raz sa nepomýlili. Pán Tomáš spokojne pohladkal chrobáčika po karosérii a zatvobil dvere na garáži.

Vyšiel na ulicu a díval sa na veľké múdre autá, čo prechádzali okolo. Všetky voľakedy chodili do školy, každé malo svoje vysvedčenie — ružový preukaz a každé šlo tam, kam ho cesta viedla.

Boli to autá, autobusy, motorky a bicykle, kamoňa a sanitky a tiež jedna malá trojkolka, ktorá sa po chodníku vracala z prechádzky, hoci už dávno mala spať!

Letné pranie

MILAN RÚFUS

A ked' raz chladný vietor vial,
zasa mi ocko rozprával.

No mne sa zdalo,
že to vraví
samému sebe clivé správy.

Šlo slnce v letnom záprahu
a mama prala na Váhu.

Kráľovná detských lodičiek!
Tahal som k tebe voziček

s maminým praním ku rieke
cez krásne letá ďaleké.

A ty si tiekla taká čistá,
že by si bola dozaista

umyla z nás i ľudský hriech
pod modrou strechou všetkých striech.

Už nikto v tebe neperie.
Len štyri húsky páperie.

Už nie si ako rosa biela.
Utichla si a osamela,

povädla tvoja ľalia.
Už nie si čistá. Ani ja.

Chodníček, voziček, lodička...
Odtiekla si nám, vodička.

Ani sám neviem, do čich dial.
Ani sám neviem, kto ti vzal

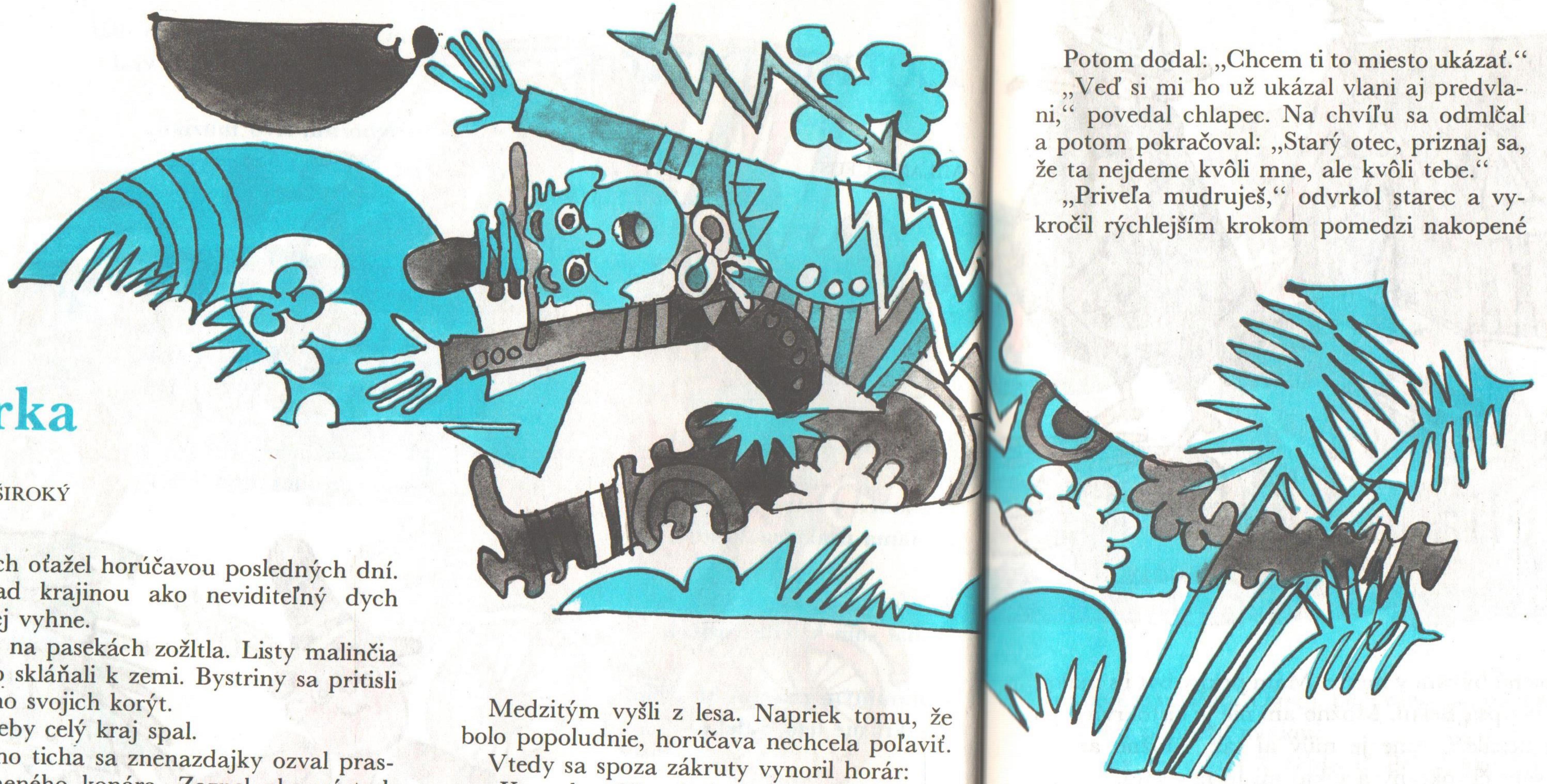
striebornú, živú muziku.
Už tečieš iba zo zvyku.

„Povedz mi, ocko, čo je zvyk.“
„Zvyk? Múdry koník pre veľkých.

Ked' zaspí gazda na voze,
nezastaví sa — akože!

Len ide, ticho vrávorá,
a dovezie ho do dvora.“

Búrka

DUŠAN ŠIROKÝ

Vzduch otažel horúčavou posledných dní. Visel nad krajinou ako neviditeľný dych obrovskej vyhne.

Tráva na pasekách zožltla. Listy malinčia sa ustato skláňali k zemi. Bystriny sa pritisli až na dno svojich korýt.

Ako keby celý kraj spal.

Do toho ticha sa znenazdajky ozval praskot zlomeného konára. Zaznel ako výstrel, ktorý oznamuje: Je tu človek.

Boli však dvaja. Pomaly stúpali hore strmou cestou; starý muž, za ním chlapec.

Muž sa na chvíľu zastavil, aby si vydýchol:

„Takú horúčavu nepamätam už tridsať rokov.“

V tej chvíli sa chlapec hodil na zem.

„Už nevládzem, starý otec.“

„Len pod.“

O chvíľu ich bolo vidieť, ako prechádzajú popri bralách, ktoré sa čoraz väčšmi vynárali z lesnej húšťavy.

„Škoda, že som na narodeniny nedostal dýku,“ ozval sa chlapec.

„Načo by ti bola?“

„A čo keby sme stretli rysa?“ Chlapec sa ostrážito začal obzerať, ako keby už mala na nich zaútočiť divá šelma.

Muž hodil rukou: „Tu, a rys?“

Potom dodal: „Chcem ti to miesto ukázať.“

„Ved' si mi ho už ukázal vlani aj predvlni,“ povedal chlapec. Na chvíľu sa odmlčal a potom pokračoval: „Starý otec, prznaj sa, že ta nejdeme kvôli mne, ale kvôli tebe.“

„Privel'a mudruješ,“ odvrkol starec a vykročil rýchlejším krokom pomedzi nakopné

hrom. Vzápäťi dopadli na zem prvé kvapky. Hned' nato sa spustil prudký dážď a začal bičovať chlapcoví celé telo.

Ked' dorazil k starej horárni, bola už hustá tma. Skryl sa pod bránou a strhol zo seba košelu a nohavice. Vyžmýkal z nich vodu. Ked' si ich opäť obliekol, striaslo ho. Pozrel von. Pred ním bol iba čierny les. Odrazu sa mu videl desivý. Stromy ako príšery vystierali k nemu svoje pokrútené ramená. Pritúlil sa k múru. Bál sa vykročiť, ale vedel, že musí. Tam hore je opustený starý otec...

Rozbehol sa proti tme, proti dažďu.

Na križovatke za horárňou zdúpnel. Tri cesty. Ktorá z nich je pravá? Pustil sa po strednej. Po pári krokoch skríkol. Rovno pred neho s rachotom spadol zo stromu konár. A horšie len prišlo. Cesta, po ktorej sa vybral, stratila sa vo vysokej tráve. Premkol ho strach. Čo teraz? Začal bežať križom cez les. Cestou-necestou. Ta, kde tušil, že by mohli byť ľudia.

Zakopával o korene stromov, konáre ho šlahali do tváre.

Odrazu sa ho zmocnil náramný strach, že z lesa nikdy nevyjde.

„Starý otec, starý otec!“ rozplakal sa.

Už sa iba tackal. Padol.

Odrazu zdúpnel. Kdesi pred ním sa zjavili tancujúce svetielka. Potom počul nezrozumierteľný škreket. A svetielka sa k nemu približovali čoraz väčšmi a väčšmi. Ked' už boli celkom blízo, po celom tele sa mu rozliala nesmierna úľava; boli to baterky v rukách ľudí, ktorí ich hľadali.

„Tam... hore... prišlo mu zle...“

Iba toľko vedel povedať.

Ktosi ho vzal do náručia. Potom na chvíľu zbadal, že je v izbe, v ústach pocítil teplý čaj a vzápäťi sa mu zavreli oči.

A tak nepočul, že o niekoľko hodín priniesli starého otca, že prišla záchranka, ktorá ho odviezla do nemocnice.

Snívalo sa mu, že prešiel rok, zasa idú hore strminou a on vraví:

„Starý otec, prznaj sa, že ta ideme kvôli tebe.“

balvany. Vzápäťi sa zatackal, vzchopil sa, znova sa zatackal a potom sa zviezol na zem.

Chlapec k nemu naľakane priskočil:

„Starý otec, čo je ti?“

Muž neodpovedal, iba namáhavo dýchal, tvár sa mu skrivila od bolesti. Rukou zablúdil k srdcu.

„Dajako mi prišlo zle... ale to prejde...“ pokúšal sa hovoriť, no ďalší bolestivý kŕč mu vyrazil dych.

Chlapec ho chvíľu pozoroval, potom sa zvrtol a rozbehol sa do doliny.

Skákal z kameňa na kameň, bežal po chodníku, až napokon dorazil na lesnú cestu.

Lesom preletel prvý závan vetra.

Chlapec sa pozrel dohora. Jasnomodrá báň zmizla a namiesto nej sa po oblohe valila záľaha olovených mrakov.

O chvíľu blesk rozťal mračná, zaburácal

Zázračná krajina

VLADIMÍR FERKO

Zemeguľa je ako veľká kozmická lopta. Keď sa na ňu pozerajú kozmonauti cez okienko svojich kozmických lodí, vidia, že je z dvoch strán ozdobená bielymi čiapočkami. Na severe i na juhu sú krajiny večnej zimy, samý ľad, samý sneh, ešte aj ľadové medvede majú po celý rok husté biele kožuchy.

Bŕr, tam je zimisko!

A medzi týmito dvoma veľkými zimami našej zelenomodrej planéty, tam, kde je zemeguľa najhrubšia, je pásмо tepla, ba horúčav. Ľudia tam cez poludnie nepracujú, nejedia, nezabávajú sa — iba ležia kdesi v tieni a čakajú, kým slnečko poklesne a horúčava sa trochu zmierni.

Bŕr-ffí, tam je ako v peci!

A u nás?

U nás je dobre!

Naša vlast' sa nachádza v miernom pásme, v žičlivom zemepisnom prostredí, v ktorom sa každý rok odohrávajú štyri veľké divadelné predstavenia: No predsa jar, leto, jeseň, zima — štyri ročné obdobia. Každé je iné — inak pekné a inak užitočné.

Vieme, že korbáč z vrbových prútikov patrí k jari.

8

Moji priatelia

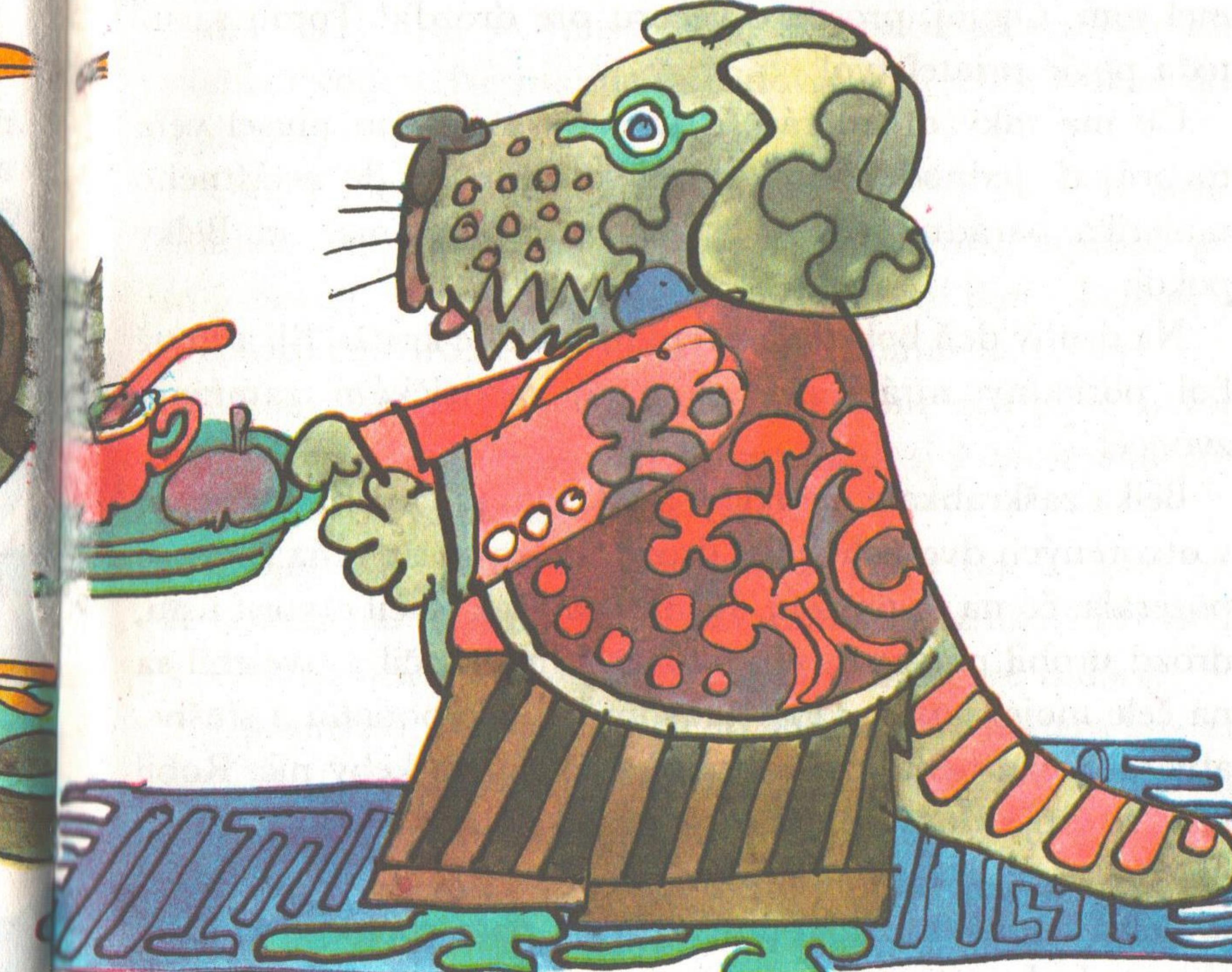
VLADO BEDNÁR

Na staré kolená bývam v meste. Mám pekný byt i s malou terasou a na nej psa Belku. Možno ani nie je čistokrvný, no mne na tom nezáleží, mne je milý aj tak. Možno ani ja napokon nie som čistokrvný a nikto mi to nevyčíta.

Ako každý správny pes, aj moja Belka má svoju búdu. Priamo na terase, peknú a teplú, vystlanú hrubou huňou. A veru tejto zimy sa Belke aj zišla. Ona sice má rada zimu, preto aj spáva vonku, no tohto roku udreli tuhé mrazy. Pozrel som sa na teplomer a až som zhíkol. Čím je palička v skielku menšia, tým je zimšie. A teraz ju sotva vidieť.

Dohodli sme sa s Belkou, že vždy, keď je taká zima, vpustíme ju na noc ohriať sa dnu. Ak by som zabudol, ona mi to už pripomenie škrabkaním na dvere. Napodiv dnes Belka neškrabkala. Vyšiel som so šálom na krku na terasu a nazrel do búdy, či nebodaj neprechladla. Ale kdeže! Belka si tam ležala skrútená do klobka.

A tu som prestal veriť vlastným očiam. Uprostred toho psieho klobka šúchorilo sa čosi čierne s ružovým zobáčikom. A toto je už čo? myslím si a vyvalujem oči. Ej, sto zajacov a dve prepelice! Však je to ten bezocivý drozd, čo mi chodil celý rok vyzobávať popínavý hrach a nechal na pokoji len

štipľavú papričku! Ojojój, hoci ráno tak pekne spieval, často som mu pohrozil metlou!

Teraz sa chúlil v búde u Belky ako jej podnájomník a navzájom sa zohrievali. To som teda ešte nevidel, aby sa psisko tak kamarátilo s vtákom!

Ale nech je, ako je. Aj Belka má právo vybrať si priateľa, akého chce. Ved' ani ja sa jej nepýtam, či sa môžem porozprávať s poštárom Mrveničkom a či len so susedom Danielom.

Belke sa nechcelo íť za mnou dovnútra. A tak som chvíľu vyčkal, či si to nerozmyslí, no potom, keď ma zima vydržlovala, vbehol som do teplej kuchyne. Chvíľu som sa na ňu ešte díval cez vymaľovaný oblok a potom som jej začal variť silnú polievku z kostí. Keď už chce byť na tom mrazisku, nech sa aspoň zahreje teplou váravou.

Ibaže len čo som položil polievku pred búdu, ozvalo sa škrabkanie. Vpustil som Belku dnu, no ona namiesto toho, aby sa schúlila na koberčeku pred mojou posteľou, začala zúrivo brechať a štekať. To som u nej ešte nevidel. Najprv som si pomyslel, že jej nechutila polievka. Až potom som si všimol, že behá od kuchyne ku dverám na terasu, a porozu-

Kúpanie a prázdniny k letu.
Oberanie jablk k jeseni.
A sánky či vianočný stromček
k zime zimúcej, po ktorej prichádza
veľká pani — Jar.

Neprichádza len tak z ničoho nič.
Jej príchod ohlási kvitnúca lieska,
rakyta, jelša a drieň, ktorý kvitne
drobuškami žltymi kvietkami. Dolu-
nižie, pri zemi, ju bielo ohlasuje
snežienka, žltý podbel a neskôr aj
veterinka.

Po prvých zvestovateľoch jari
prichádzajú ďalší: začne kvitnúť
broskyňa a marhuľa, trnka (tá však
niekedy prinesie zimu, ktorú naše
babky a dedkovia nazývali trnková
zima). Až po nej zakvitne čerešňa
a hruška. A práve čerešňa prezradí,
že jar je práve v polovici.

Keď zakvitnú jablone, je už jar
mocná, už ju zima nepremôže. Aby
to každý vedel naisto, zakvitne ešte
orgován, hloh a na gaštanoch sa
zdvihnú krásne svietniky — strapce
bielych kvetov s červenými bodkami
uprostred. A v poli, kde zvyčajne
gaštanov niet, sa to isté dozvieme od
raži — metá klasy, v ktorých sa
neskôr nalejú zrná na dobrý ražný
chlebík.

A nad poľom vysoko-vysokánsko
si hvízda, píska, trlikuje škovránok.
Od včasnej jari tvrdí — spieva to
isté čo kvety: Prišla jar, prišla jar!

Škovránok, vtáčik ponášajúci sa
na hrudku zeme, bude ešte dlho

vyspevovať-prespevovať, ale kukučky pomaly tichnú. Kto si to všimne, už vie — blíži sa leto.

Ked' ideme popri lipách a zdaleka počujeme včelí bzukot a zavonia medové vône lípy, naisto vieme, aké je ročné obdobie. Vieme to podľa vysvedčenia, dovolenie, tepla, voľnosti, ked' čas beží tak rýchlo... Ani sa nenazdáme, a už je tu žatva — prostriedok leta.

Jar zafarbila krajinu zelenými farbami, leto pridalo veľa zlatej, a ked' sa polia znova začnú odievať do farieb zeme, prišla jeseň.

Kolobeň roka pokračuje. Seje sa ozimná raž, neskôr ozimná pšenica, kopú sa zemiaky, odletajú lastovičky, na oblohe gagocú divé húsky. Sú také húsky, čo na zimu odletajú na juh, a také, čo letia na sever. A ked' sa kŕdle nad vodami stretne, na pozdrav si riadne zagagocú.

Pod gaštany cupitajú na jeseň gaštany, pod duby žalude, na poliach sa začínajú zelenieť oziminy. A ked' nočné teplote klesnú pod šesť stupňov, v celej prírode sa nepočuteľne roztrúbi signál: Stromy, zhadzujte lístie!

Krajina sa chystá na zimný odpočinok, no vo svojom lone už má nový rok, novú jar, nové farby a vône, nové zvuky, aj nové jarné gagotanie divých húsok, trilky škovránskej, slávika i drozda, kukanie kukučiek i festivaly drozdov, čiernych vtákov, ktoré dlhé dážďovky menia na dlhé flautové pesničky.

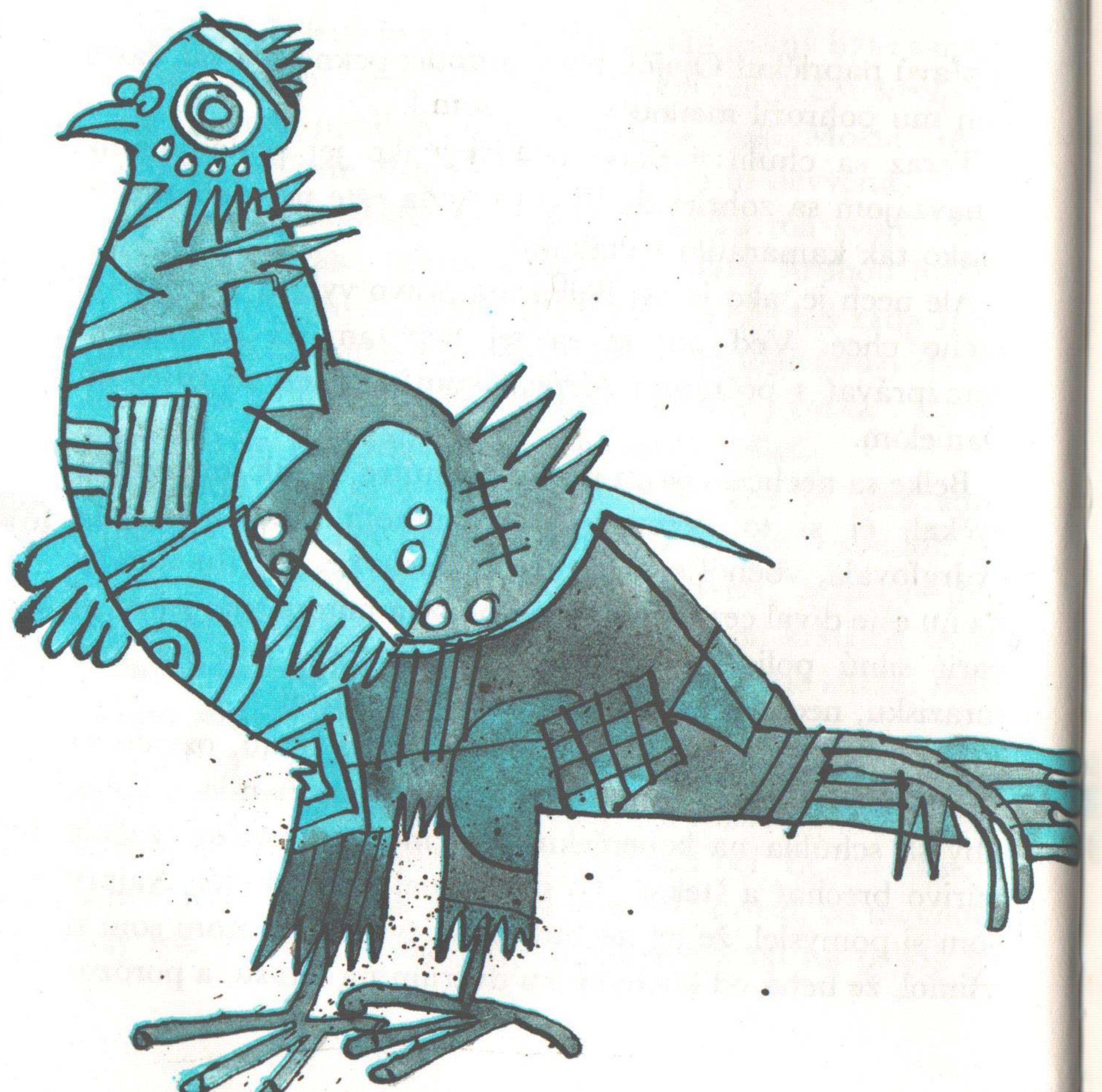
mel som. Ojojój, prosila o večeru pre drozda! Tomu sa už teda povie priateľstvo!

Čo ma taký drozd rád, o tom by som vám musel veľa rozprávať. Jednoducho, vystrojil som preňho do zvláštneho tanierika parádnu večeru a až potom som mal od Belky pokoj.

Na druhý deň bol stĺpček teplomera ešte kratší. Ej, a to už bol poriadny mráz, pri akom aj električkám zamrzajú zvonce!

Belka zaškrabkala na dvere, a tak som ju vpustil. Po nej sa v otvorených dverách zjavil drozd. Belka sa na mňa spýtavo pozerala, čo na to poviem. Kým som však stačil otvoriť ústa, drozd urobil pári krovov po koberci, nadskočil a uvelebil sa na čele mojej posteľ. Privítal som ich, ale potichu a slušne, aby sa drozd nenaťkal, a tváril som sa ako keby nič. Robil som si svoje domáce práce a nestaral sa o nich. Však sa ukážu!

Belka zatiaľ drozdom poukazovala naše spoločné kráľovstvo, a ked' som rozsvietil lampa, už bol drozd u nás ako

doma. Išiel som sa umyť a on si vysedával na kohútiku s teplou vodou. Nesmierne sa čudoval, ako môže z neho tieť teplá voda.

Ojojój, bolo nám v trojici sveta žiť. Večer som oboch priateľov vpustil do nocľahárne a ráno znova vypustil, aby sa prebehli, vlastne poprelietali. A ked' som išiel s Belkou na prechádzku, drozd nás sledoval od stromu po strom.

Mrazy nepoľavorovali a raz večer som zbytočne otvoril dvere na terasu. Belka s drozdom ležali si v búde ako prvý večer a akosi sa im nechcelo dnu.

Ojojój, tisíc vlkov a dve ondatry, to by tak nemalo byť! Ked' som nakukol do búdy, div som sa nezľakol! Pri Belke v kúte blýskalo sa dvoje červených očí, žeravé uhlíky!

Jejdanečko, takého škaredého holuba som hádam ešte ani nevidel! Celý hrdzavý, strapatý, dokmásaný, len tie oči mu svietili ani koncové lampáše na vlaku.

„No ty vyzeráš!“ tlapol som rukami od údivu!

Od tej večere pripravoval som už tri jedlá — zvlášť pre Belku, iné pre drozda a, pravdaže, osobitne pre jeho výsost holuba.

Toto kamarátstvo Belky s drozdom a holubom je teda asi najčudesnejšie kamarátstvo, aké som kedy videl. Belka dáva pozor, aby som nadelil večeru aj jej priateľom, až potom začne žrať. Na noc sa vtiahne dnu, za ňou priskacká drozd. Len holubovi sa nechce dnu, stačí mu na nocľah Belkina búda. Asi je z nás najotužilejší.

Zima pominula, no Belkino kamarátstvo nie. Pravdaže, ten hrdzavý holub si lieta lárom-fárom, no aspoň raz za deň príde zahrkútať noviny zo sveta. Ranný budíček má na starosti drozd, spieva krajšie ako hociktorý budíček i rádio dokopy. Už som aj vysadil popínavý hrach, aby drozd mal čo ozobávať, ked' sa mu zachce.

A Belka? Belka ich vždy radostne víta štekotom. Vrhne sa im v ústrety, akoby ich chcela vyplášiť, no ona sa s nimi len chce hrať na chytačku.

Tak vidíte, milé deti, a vy sa pýtate, ktoré z týchto zverov, čo som sa s nimi kamarátil, mám najradšej. Všetky, moji milí, všetky, preto sa vždy aj tak pekne pozdravíme. Aj vy ich pozdravte, ak ich stretnete, určite budú priatelia aj s vami.

Dobrý deň, Belka. Dobrý deň, drozd. Dobrý deň, holub!

Jar. Leto. Jeseň. Zima — štyri veľké každoročné predstavenia.

Jedno sa skončí, druhé sa začne, pekne podľa odvekého poriadku. Ale ak by ste niekedy zatúzili prejsť cez jar, leto, jeseň i zimu za jediný deň naozaj ako v rozprávke, vyberte sa na výlet, ked' na juhu kvitnú a omamne voňajú agáty. Zastihne ročné obdobie v opačnom poradí, akoby ich dákym mocný čarodejník poprehadzoval: na juhu Slovenska je začiatok leta, trochu vyššie,

severnejšie, je jar v plnom kvete a hore v tatranských dolinách nájdeme ešte riadny kus jesene i zimy — na Okrúhlem plese sa naisto môžeme korčuľovať.

Naša vlast' je naozaj zázračná krajina.

O smelom pastierovi

SLOVENSKÁ
ĽUDOVÁ ROZPRÁVKA

Bol jeden kráľ, čo mal takú čriedu oviec, že mu ju museli opatovať až traja pastieri. No kým jeden z nich si robotu vykonával tak, akoby ovce boli jeho vlastné, tí dva sa usilovali len vtedy, keď im prichodilo sadnúť si k pariacemu hrncu.

„Ej, kamaráti,“ vráví im raz ten statičný pastier, „ale aspoň dnes v noci by ste mi mohli pomôcť, lebo ak tak neurobíte, zle bude s ovciami a so mnou ešte horšie.“

„A čože sa má stať?“ posmeškujú tí dvaja. „Dobehne vlkodlak?“

„Ved keby dobehol jeden,“ vráví pastier vážne, „s tým by som si aj sám poradil. No doženie sa ich celý kŕdeľ. Akože si vtedy spomôžem?“

„Len sa ty nič neboj,“ vrávia mu tí dvaja. „A keď bude zle, len zakrič. Zaraz ti prídem na pomoc.“

Upokojil sa pastier, ba si aj spolu s tými dvoma ľahol, no darmo sa z boka na bok prevaľoval, nemohol ani len oči zažmúriť. Nuž vstal a šiel si obzrieť ovce, a veru dobre urobil, že sa tak rozhadol, lebo práve mu ich začali vlkodlaci hrdusiť.

Skočil pastier medzi krvilačné zvery, holými rukami ich chytil za krky. No márne sa s nimi ruval. Kým s jednou potvorou zápasil, druhá mu ovce kynožila. Vrhol sa teda na tú, no vtedy sa prihnala ešte väčšia a ešte mocnejšia, ako boli predošlé, a začala mu chmátať čriedu od druhého konca.

Neostávalo teda neborákovi nič iné len zavolať na tých, čo mu prisľúbili pomoc. Lenže akoby ani neboli kričali. Tí dvaja bud' tvrdo spali, alebo najskôr od strachu za-

Prenáramne sa vtedy kráľ rozhneval na statičného pastiera. A kým tých dvoch odmenil mešcom dukátov, dal tohto zavrieť do kráľovskej temnice. Ba prikázal na nej aj dvere zamurovať, aby ten, čo mu nestrážil ovce, už nikdy nevyšiel medzi ľudí. A veru skoro sa tak aj stalo, keby kráľ nemal dcéru, čo bola nielen krásna ako ranná zora, ale i dobrá ako peceň chleba. Nuž tá, len čo murári robotu skončili, vyrážila z múru jednu tehlu a potom cez otvor nie väčší ako ľudská dlaň podávala pastierovi kúsok chleba a pári kvapiek vody.

„Ved ja viem, že nie tak bolo, ako tí dvaja vraveli,“ povedala hned po prvý raz pastierovi a tomu zaraz bolo lepšie na duši. A keď sa naňho ešte i usmiala, zabudol ten veru, v akom je trápení. Nuž usmievala sa potom princezná na pastiera každý deň, len raz prišla k otvoru taká, akú ju pastier ešte nevidel.

„A čože sa ti, princka, stalo?“ pýta sa jej, „že sa nesmeješ?“

„Ved by sa ja aj smiala,“ princezná smutne na to, „ale ako sa môžem, keď turecký paša poslal

môjmu otcovi tri kone, aby uhádol, ktorý je starý, ktorý stredný a ktorý najmladší. Ak to vraj do mesiaca neurobí, priženie sa sem, zámok nám na štyri strany sveta rozmetá a mňa samú odvlečie so sebou. Nuž preto som smutná a iná už nikdy

Lež jedného dňa už neplakala, kde ju ľudské oči nevideli, ale ronila slzy rovno v kráľovskej temnici.

„Ej, princka,“ začudoval sa pastier, „a čože ty nariekaš, keď ti je lepšie ako mne?“

„Dobre mi len bolo,“ vráví princezná, „ale viac už nebude, lebo turecký paša poslal otcovi palicu, čo má oba konce rovnaké, ale on má aj tak uhádnuť, ktorý je hrubší a ktorý tenší. Ak to vraj neurobí do pol mesiaca, potom nám zámok premení na hŕbu kamenia a mňa samu odvlečie so sebou.“

„Keď je tak, princka,“ vráví pastier, „netreba čakať, kým prejde pol mesiaca. Nech otec rozkáže hodit palicu do vody a zaraz sa dozvie, čo má uhádnuť. Lebo ten koniec, čo je hrubší, sa obráti nadol prúdu. No keď sa ta bude pýtať, odkiaľ si to vedela, iba toľko povedz, že sa ti to opäť prisnilo.“

A znova sa všetko tak stalo, ako pastier povedal, nuž mohla sa princezná naňho i usmievať, aj milé slovo prehodiť, že mu hned tak bolo, akoby naňho zasvetilo slnko.

Lež nesvetilo to slniečko viac ako sedem dní. Lebo práve vtedy dostal kráľ od tureckého pašu list, v ktorom stalo, že ak sa nenájde človek, čo mu na takú diaľku jeho najkrajší tulipán zostrelí, už nielen zámok, ale celú krajinu obráti navivoč a z kráľovskej dcéry si urobí tú najposlednejšiu chyžnú.

Dal vtedy nešťastný kráľ rozhlásiť, že kto ten turecký tulipán donezie na skazu, dostane za sedem truhlic dukátov, ba i princeznú, si odvedie k oltáru.

Nuž poschodili sa na zámocký dvor junáci z celého kráľovstva, lenže akí prišli, takí sa aj brali preč, lebo šípy z ich kuší padali len za zámocké hradby.

„Ach, nešťastníci,“ nariekal kráľ, „ved treba, aby strely zalietli do tureckej krajiny, nie na sto krokov od zámku.“

Darmo však kráľ žalostil. Márne prosil. Nenašiel sa nikto, kto by tak ďaleko dostrelil alebo ho aspoň poťašil v neštosti.

A zamurovaný pastier, ktorému princezná o všetkom hovorila, nevravel tiež nič, iba čo si kedy-tedy vypýtal od nej väčší kus chleba. No keď už len jeden jediný deň zostával do pašovej lehoty, hovorí:

„A či by si ty, princka, nezašla za

ný ani s jednou. Všetky ich na kolene lámal, až keď mu priniesli takú, čo kráľovský kolár zo storočného duba vystrúhal, spokojne ju poťažkal v ruke a pýta sa:

„A v ktorú stranu, pán kráľ, ju mám zalúčiť, aby som zronil ten pašov tulipán?“

„Tam,“ vystrel kráľ ruku, kde ležala turecká krajina.

Vtedy si pastier stal doprostred zámockého dvora, zakrútil nad hlavou dubovou palicou, a keď s ňou všetko narobil, že ľudom popadali z hláv klobúky, vypustil ju z ruky.

„Ej, mŕne som sa ja úfal,“ zabetákal kráľ vzápäť, no ostatní ani nebedávali, len sa smiali, lebo palica nedoletela ďalej než do najbližej priekopy.

No pastier akoby nič, jest si pýta. Keď zjedol, čo mu kráľovskí kuchári doniesli, znova zakrútil nad hlavou palicou, no vypustil ju až vtedy, keď padalo lístie zo stromov.

Lež tentoraz už ani kráľ nebedával, ani ľudia sa nesmiali, lebo palica aj keď opäť nedoletela tam, kam

mala, spadla až na konci kráľovstva a možno by bola aj o kúsok ďalej, keby jej nebola stála v ceste vysokánska jedla.

„Ej, slabý som,“ vráví pastier, keď mu palicu priniesli naspať, „treba si mi pospať.“

A hned sa aj natiahol na zem a zaspal, ako len môže zaspáť ten, čo je spravodlivý.

Keď sa prebral, vyskočil na rovné nohy, zakrútil palicou po tretí raz, a keď s ňou taký víchor narobil, že ľudí postráhalo na zem, vypustil ju z ruky.

Letela teraz palica ponad kráľovské hradby, polia aj hory, letela jeden deň i druhý, a keď sa siedmy chýlil ku koncu, zasvišťala nad tureckou krajinou a odrazu len rovno pred očami začudovaného pašu roztaľa mu najkrajší tulipán napoly.

Sadol si vtedy Turek za stôl a napísal kráľovi list, aby hned poslal k nemu toho, čo má takú silu, že dubovú palicu až do jeho záhrada zahodil. Chcel by ho vraj uhosiť, a ak bude mať vôľu, aj silu by si s ním zmeral.

„Keď je tak,“ vráví pastier, „po tom ma len vypravte, pán kráľ. Ved i ja som zvedavý, ako vyzerá ten, čo chcel z našej princky urobiť najposlednejšiu chyžnú.“

Pustil sa kráľ mládenca od ďalekej cesty odhovárať, no ešte väčšimi mu ju vyvrávala sama princezná, ba spomenula aj svadbu, čo mala byť, ale pastierovi nebolo do ženenia. Len o tom vrazil, že by rád uvidel ten kvet, čo palicou zrazil, ba keď je taký krásny, že si ho paša pestuje v záhrade, o to väčšmi musí ísť, lebo chce, aby ho princezná niesla v svadobnej kyticí.

Nuž keď pastier inak nedal, vyprevadil ho kráľ za zámockú bránu a princezná ešte o kústiček ďalej, no potom už šiel samučičký ako prst a ktohovie dokedy by tak kráčal, keby len odrazu nebol nazrel chlapa, čo na ražni opekal celého vola.

„Pamodaj, dobrý človek,“ pozdravil pastier a prisadol si k nemu.

Ale chlap nič. Ďalej krúti ražňom, prikladá na oheň a na pastiera ani

len jedným okom nepozrie. Zato ten hľadí na všetky strany, aby uvidel tých, pre ktorých chlap hotoví takú veľkú hostinu, lenže môže si aj oči vyočiť, nevidí nikoho. Nuž čuduje sa, krúti hlavou, ale ústa môže od údivu zatvoriť až potom, keď chlap zhltne upečeného vola, akoby to bol dajaký posúch, a ešte sa ho pýta:

„Počuj, mládenec, a či nemáš dačo v tej svojej kapse? Hladný som.“

„A veru nemám,“ vráví pastier. „Ale ak pôjdeš so mnou, možno aj budem mať.“

Dal sa hladný chlap nahovoriť, nuž sa pastierovi hned kráčalo veseľie, ba sa mu ani zastať nežiadalo, no raz predsa len musel, lebo natrafil na chlapa, čo ležal na brehu jedného jazera a pil z neho vodu tak, že ani prestat nemohol.

„Pamodaj, dobrý človek,“ oslovil ho pastier.

Ale chlap nič. Ani neodpovedá, ani sa neobzera, len pije, ako pil dovtedy.

Pokrútil pastier hlavou, na akého čudáka to zas natrafil, no čudovať sa mu prichodilo až potom, keď chlap vypil celé jazero a ešte sa ho spýtal:

„Počuj, mládenec, a či nemáš dačo na pitie? Smádný som.“

„A veru nemám,“ vráví pastier. „Ale ak pôjdeš s nami, možno aj budem mať.“

Dal sa smádný chlap nahovoriť, šiel s pastierom i s tým, čo vola

zjedol. Nuž a keďže boli traja, kráčalo sa im tak, že ani nezbadali, ako ubehlo sedem a ešte sedemdesiat dní a oni došli tam, kde mali prísť.

„Pamodaj, turecký paša,“ vráví pastier, „tak som tu.“

Skrížil si vtedy Turek ruky na prsiach, poklonil sa pastierovi až po samú zem. A keď sa mu tak naukláňal aspoň zo desať ráz, len ukáže na palác, čo bol zlatým šindľom pobity, a pozýva doň všetkých troch na hostinu.

„A to veru nie,“ vráví pastier, „najskôr si uróbme, čo treba, potom sa veselme.“

A hned si aj vyhŕňa rukávy, že sa s tureckým pašom pustí za pasy. Ale ten ich len ďalej vyvoláva, za ruku poťahuje, nuž že boli hladní, ne-

zdráhali sa dlho, vošli za ním do zlatého zámku.

A tam naozaj hostina, o akej sa im ani snívať nemohlo, lebo nie na jednom-dvoch stoloch boli porozkľadané jedlá od výmyslu sveta, ale na rovných sto.

Potešil sa pastier, že sa i naje dosýta, aj že si do kapsy čo-to odloží, keď tu len paša povie:

„Kráľovi aj princeznej si pomohol, no sebe už nemôžeš, lebo ak nezejš, čo som tu nachystal, zaraz ťa dám pripraviť o hlavu.“

Nebolo v tej chvíli pastierovi do reči. Aj zbledol, aj zamrel, no keď sa ako-tak spamätaľ, vráví:

„Ved vari nebudem o hlide, a čo mám zjest, to zjem. Len toho sa bojím, že ak sa už do toho pustím, neostane veľa pre mojich dvoch sluhov. Nuž ak dovolíš, turecký paša, nech si zajedia najprv oni.“

Prikývol paša, rukou hodil, ba sa aj zasmial, keď hladný chlap, čo pastiera sprevádzal, pečeného bažanta naraz prehľtol. No keď tak urobil aj s baranom, už sa nesmial. Vtedy už len oči vypliešťal, lebo čo chlap schmatol, to bolo zaraz v ňom.

„A teraz by som si aj ja trochu zajedol,“ vráví pastier, keď hladný chlap ešte aj omrvinky vyzbieran zo zeme.

Lenže paša už nemá, čím by poníkol pastiera, iba ak by dal upiecť ďalších sto volov, päťsto baranov a tisíc bažantov, a to nevie, či by bolo dosť, keď sa to i pastieromu sluhovi videlo primálo, nuž len ščervenie od hnevu a povie:

„Možno, že si naozaj taký jedák, pastier, aký nemá páru, no uvidíme, či vládzeš tak aj piť.“

A hned aj prikazuje sluhom, aby dokotúlali dovnútra sto sudov pramenistej vody.

„Keď to vypiješ,“ vráví paša, „prepustím ťa v pokoji. Ale ak necháš čo len jednu jedinú kvapku, skrátim ťa o hlavu.“

„Kdežebý som nechal,“ vráví pastier už smelšie ako prv. „Vypijem to ja do dna. No kým tak urobím, mohli by si títo dvaja aspoň

ústa zvlažiť? Vysmädli po ceste.“

Paša prikývol, nech je tak. No smádný chlap iba rukou hodil a vráví:

„Čože budem chutnať, keď ja by som pil.“

A s tým sa pobral von, k rybníku, čo obklopoval zlatý zámok. A kým sa paša stihol spamätať, už videl len jeho dno.

„Nuž a teraz by som sa aj ja trochu napil,“ obzeral sa pastier okolo seba, akoby tiež hľadal dajaké jazierko. „A keď si zvlažím hrdlo,“ vráví pašovi ďalej, „potom budem hádzať jeden druhého o zem.“

No pašu odrazu niet. Akoby sa s ním zem prepadla. Darmo ho pastier hľadal, márne vyvolával, a keď ho nenašiel ani na siedmy deň, začal sa zberať domov. No ešte skôr ako zavrel za sebou bránu na tureckej krajine, vložil si do kapsy ten tulipán, čo ho dubovou palicou zronil. Keď potom prišiel domov, dal ho kráľovskej dcere, nuž hned sa konala svadba, na ktorej tí dvaja, čo pastierovi pomohli, boli najprvši z prvých družobov. No, že im nedali ještě a piť, musel som tej svadbe odzvoníť.

Prerezprával ONDREJ SLIACKY

V zajatí smaragdového oblaku

Čudný návštevník

Oblaku, skôr rozptylenej hmlivine, som nevenoval pozornosť. Zaujal ma Astor. Vždy pokojný vlnčiak prestal pobiehať, duriť hraboše a začal vrčať. Chytil som ho za obojok. Ak sa k táboru prikráda líška, prekazím mu poľovačku. Vedúci nariadil strážiť strážného psa; líšky prenášajú besnotu a „tábor géniov“, ako nás prezývajú, nesmie byť ohrozený!

Pes však netúžil po súboji. Srst na chrbte sa mu zježila, výstrážné vrčanie sa zmenilo na úzkostlivé skučanie. Nebodaj vlk, pomyslel som si a dotkol som sa písťalky na prstoch. Ale že by tento výstavný exemplár štvornohého strážcu bol až natolko zbabelý? Ech, načisto ho rozmaznali!

Marcel, s ktorým som obchádzal poslednú hodinu nočnej stráže, pozeral na cestu, vedúcu k nášmu táboru.

„Rozplýva sa. Pred minútou sa ešte ponášal na obrovskú smaragdovú spongiu.“

Oblizol si ukazovák a vystrčil ho nad hlavu. „Ivan! Veď je úplne bezvetrie!“

Je o rok starší, má teda trinásť rokov a na dôvažok nepríjemnú vlastnosť: začne reč bez vysvetlovania, pričom očakáva, že každý pozorne sleduje jeho predchádzajúce „duševné pochody“. Jeho „duševné

pochody“ sú pekelne zložité. Pre takých ako Marcel si z nás v okolitých táboroch uťahujú.

„Nemohol by si rozprávať normálne? Čo sa rozplýva? Kto sa ponáša?“

Opovrživo si ma premeral.

„Predsa ten oblak! Vyzeral ako v pevnom skupenstve, klesal ako na padáku — a naraz sa rozplynul. Už nie je.“

Pozrel som ponad jeho naslinený prst. Dolina sa kúpala v lúchoch vychádzajúceho slnka. Belasý úsvit. Len borina na stráňach sa zdala zelenšia.

„Nejaký prírodný úkaz. Ak ešte nemáš dosť premietania konštrukcií, môžeš si lámať hlavu,“ povedal som.

Astor sa už uspokojil. Vrtel chvostom.

Marcel prikývol. „Ale aj tak... Predstav si, Ivan, že o niečom podobnom som ešte nečítal. Čažký zelený mrak na bezoblačnej oblohe! Stopcentrny problém na riešenie.“

Pred obedom nás zavolali k Mariantine: šiestičku Daru, siedmaka Marcella a mňa. Hral som s Cven-

grošom tenis a poriadne som ho preháňal, aby som mu odplatal tri prehry v tomto týždni. Taký začmúrený som počúval, ako skupinová vedúca rozpráva o nás chudému mužovi v tmavom obleku. Na mojveru, v tmavom spoločenskom obleku za dusného júlového poludnia! Na čele sa mu netrblietala ani kvapka potu.

„Pán Witt je z redakcie Veda-príroda-život,“ vysvetlila nám a počračovala o tábore; že v ňom trávia prázdniny úspešní riešitelia úloh celoštátnej matematickej olympiády a že napríklad my, Dara, Marcel a ja, patrime k najlepším vo svojej kategórii; že tu prežívame prázdniny bez rovníc, postupnosti a konštrukcií, teda sme celkom normálni, to len v športovom tábore nám hovoria „géniovia“. My ich zasa prezývame „skrachovaní šampióni“.

Dara pritom klopila dlhé mihalnice a upravovala si havraní účes. Marcel z dlhej chvíle počítal muchy v stane, so zrejmým úmyslom vyrátať podľa teórie pravdepodobnosti ich počet v celom tábore. Ja som v duchu zúril. Kvôli zbytočnej pred-

náške zostaneme na Cvengrošovom štite! Napokon vedúcej došli informácie.

„Porozprávajte mi o tých úlo-
hách!“ požiadal redaktor.

Dara sa správa ako dáma zo starých kníh. Aj ináč vie byť odporne namyslená. No teraz iba jachtala, až za ňou musel vysvetľovať Marcel: „Na olympiáde získala maximálny počet bodov. Plus osobitné uznanie za riešenie druhej úlohy zbrusu novučičkým-novým algoritmom.“

„A ty?“

„Ja som novými algoritmami rie-
šil štyri úlohy. Náhodou správne,“
odvrkol Marcel. Smrteľne by sa ura-
zil, keby to niekto naozaj pokladal za náhodu.

„Ivan, skromnosť nie je vždy na-
miešte!“ upozornila ma Marianna,
ked' som stále zostával dlžný odpo-
ved', ako som sa ocitol medzi takou-
to elitou. Túžil som opäť držať rake-
tu.

„Úlohy som riešil tradične, čiže
normálne,“ povedal som.

„Až na to,“ dodal Marcel, „že na

správne riešenie potreboval tretinu času ako ostatní.“

Redaktor Witt nás požiadal, aby sme mu zopakovali niektoré úlohy. Marcel teda nekonečne dlhé minúty rozprával o kubických postupnostiach a prenášaní konštrukcií. Chudý muž len načúval. Nezapísal si ani cifru.

Marcel má skúsenosti s novinári-
mi. „Nezabudnite to?“ zadrel.

Redaktor si ho premeral tmavými očami s trochu nažltnutým belmom a vzápätí plynne zopakoval šestnásť vzorcov.

Vtedy do stanu vbehol Astor. Skôr ako sme mu mohli zabrániť, skočil k návštěvníkovi. Zúrivo vrchal. A so zaskučaním odskočil, akoby bolestivo narazil ťufákom na tvrdú prekážku. Zato z dvojmetrovej vzdialenosťi brechal, až v ušiach zaliehalo.

„Fuj, Astor!“ okríkla ho Marianna. No vlčiak neprestával besnieť. Dara sa schúlila za môj chrbát. Mňa brechot nevytlakal. Pripomem mi čudné správanie psa na úsvite.

Marcel so záujmom pozoroval vývoj situácie.

„Správa sa hanebne,“ dohovárala Marianna psovi. Vzala ho za obojok a vyhodila zo stanu. „Neviem, čo sa s ním porobilo. Deti ho tu ľahajú za uši, za chvost... Všetko znáša, a odrazu...“

„Jeho programom je nedôverovať cudzím, a ja som cudzí,“ pokojne povedal redaktor. „Napokon, už končím. Iba fotografiu...“

Vybral expozimeter a priložil ho k Marcelovmu čelu, potom k Darimu, naostatok k môjmu. Pri fotografovaní som sa pokúšal tváriť aspoň trochu prívetivo, nie ako Marcel — zazerajúci.

„Vieš, čo je na tom zaujímavé?“ spýtal sa ma pri obede. Dara zatiaľ básnila pri dievčenskom stole, ako sa mama poteší, keď zazrie svojho jedináčika na stránkach vedeckého časopisu.

„To, že zisťoval expozimetrom osvit u každého osobitne,“ prikývol som.

„No práve!“ mračil sa Marcel. „Potom tá jeho magnetofónová pa-
mäť, človeče! A navyše Astor! Takto normálny pes nevystrája bez prí-
činy.“

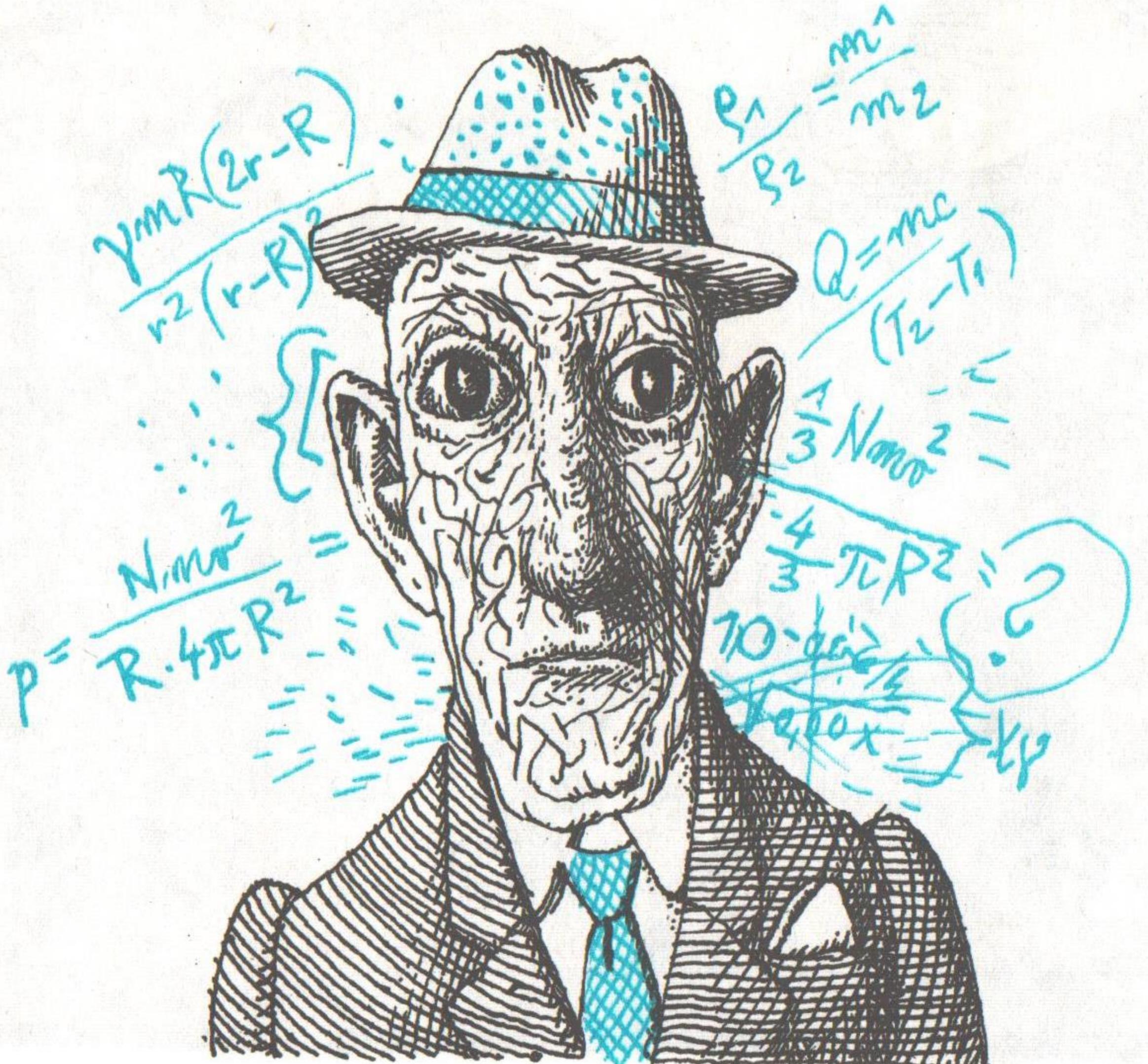
Začal učene vysvetľovať čosi o biorytmoch zvierat, až som sa začal srdiť. Preto som mu povedal, že vlčiak sa správal akosi čudne už ráno. A neskôr mi príhoda vyšumela z hlavy.

Pri druhom tenisovom zápase s Cvengrošom ma Marianna vyrušila znova. „Chod' si odpočinúť! Prišiel telegram. Redakcia Veda, príroda, život posila ráno po vás vrtuľník. Stretnete sa s členmi akadémie vied.“

„Pánafera!“ zvolal Marcel. „To nie je normálne. To je podozrivo čudné.“

(Pokračovanie)

Píše JOZEF REPKO
ILUSTRUJE JOZEF KLEUČIK

Na severnom póle

PAVOL ŠTEFÁNIK

Ja mám strýka
námorníka,
čo vie také kúzlo,

že aj vo dne
pary lodné
zviaže na sto uzlov.

Toto kúzlo
naučil sa
v námornickej škole
a loď jeho
práve kotví
na severnom póle.

Kto neverí,
nech ta beží.
Zmrzlina tam
zadarmo je
a vzduch svieži!

Popolvár

MÁRIA HAŠTOVÁ

Bol mocný šuhaj,
hrdina,
tak sa rozprávka
začína.

Premohol draka
poľahky,
to je prostriedok
rozprávky.

Dostala sa mu
odmena,
už je rozprávka
skončená.

Ako sa líška pretekala s kaprom

MÁRIA
PROHÁCKOVÁ

Zatúlala sa raz líška k rieke. Pri jej brehu, v plytkej vode, nehybne ležal kapor.

„Dobré ráno,“ pozdravila ho líška a vraví.

„Hovoria o tebe, že nevieš utekať. Je to pravda?“

„Kdeže,“ zasmial sa kapor. „Ked' chcem, predbehнем i teba.“

„Neverím,“ nadula sa líška.

„Tak sa stavme,“ sebaisto dodáva kapor.

Nuž stavili sa tí dvaja, kto z nich skôr príde k ústiu rieky. Líška musela bežať a kapor plávať. Lenže kapor bol lenivý, nechcelo sa mu len tak podaromnici mávať plutvami... Nuž vysvetlil kaprovi, ktorý plával pred ním, o čo ide.

Ten sa zasmial a vzápätí to povedal ďalšiemu kaprovi vpred a ten zasa ďalšiemu.

Líška, bežiacu po brehu rieky, sa podchvíľou spýtala: „Kapor, si tu?“

„Som,“ ozval sa z rieky ten kapor, ktorý bol pri líške najbližšie.

Líška pridala, a o chvíľu sa zasa sptyuje:

„Kapor, si tu?“

„Som,“ ozval sa opäť z rieky ďalší kapor.

Líška už bežala s vetrom opreteky, ba tam, kde sa rieka hadila, si skracovala cestu. Ale všetko nadarmo. Zakaždým, keď sa prezvedela, či sa kapor s ňou preteká, ozvalo sa z rieky:

„Hej, pretekám sa.“

Ked' líška konečne dobehla k ústiu rieky, spýtala sa posledný raz:

„Kapor, si tu?“

A posledný kapor, lenivo ležiac v riečnom bahne, odpovedal:

„Že si aj prišla, kmotrička. Už som sa ťa nemohol dočkať.“

Odtedy sa ani jedna líška nezholáva s nijakou rybou.

Čudný sen

SÁNDOR WEÖRES

Keby svet byť drozdom pristal

Keby svet byť drozdom pristal,
v zástere by on mne hvízdal,
stále by ma spevom láskal,
keby sa svet drozdom raz stal.

Lež ak ten svet drozdom bol by,
do zástery nevošiel by,
a kde by som vzala takú
pre svet-drozda v tom zázraku?

Syslí pastier z Nemanoviec

Pastier, čo len sysle pasie,
mal čudný sen o klobáse,
nuž zavesil ten sen zatým
do komína rovno na dym.

Potom videl kabát vo sne,
čo sám lieta svetom vznosne,
do komína mu ten vbehol
a klobásu do úst zniesol.

20

Tuláci

Deň jak perly, pod sa túlať,
bez voza svet podmie skúmať,
popri brehu tichej riečky
pod vrbinou blúdiť pešky.

Ked' už nás krok nie je istý,
lahneme si večer v lístí.
Koník-spánok pricupká sem,
svet, ten motýl, zletí na zem.

Srnček

Srnček môj, ku mne bež,
trávy tu, kolko chceš,
ja ti ju všetku dám,
ešte ľahadkám.

Sem k poľu, ku kraju
pod, ak ľa volajú,
my sme tu jedine,
lovec je v dedine.

Zadubeneč Demeter

Zadubeneč Demeter
mal hlúposti za meter,
bol to veru zvláštny vták
tentô večný záškolák.

Tvrďil, to sa zaručím,
pekar žije z pavučín
a pavúk nám zaránky
peče v peci topánky.

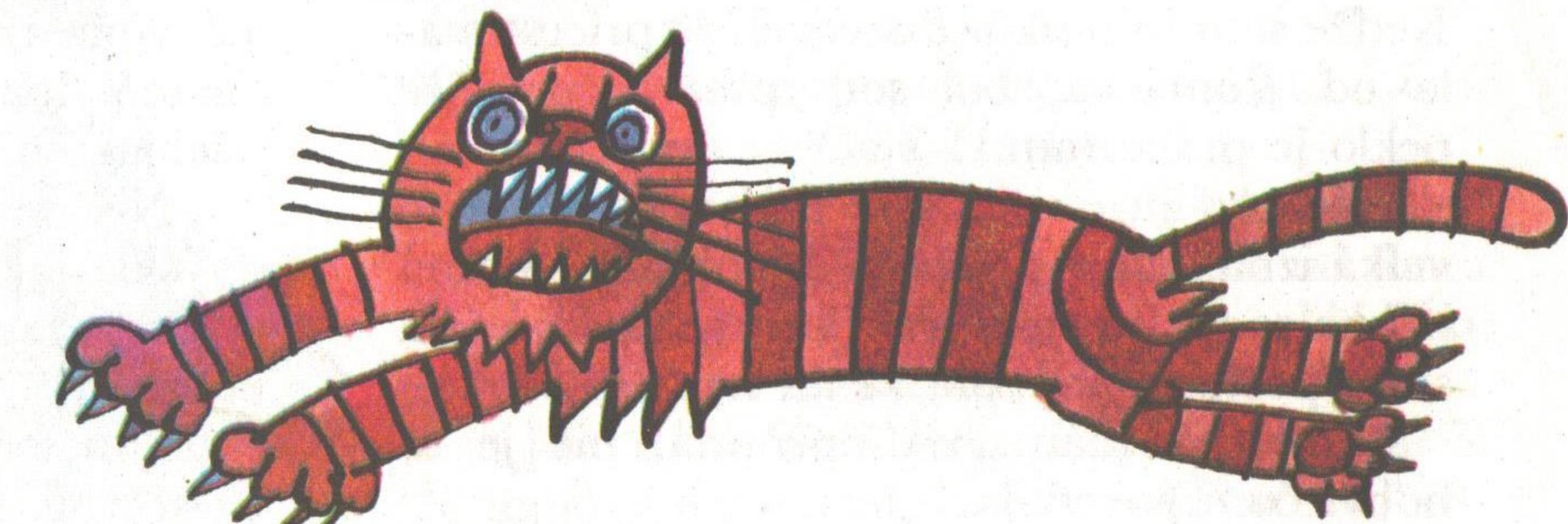
Tesár bol mu mäsiarom,
obilie vraj skáša hrom,
kuchár skaly vysúša
a kováč hus podkúva.

V škole sa hned zo zvyku
púšťal radšej do kriku,
listy z kníh, čo vytŕhal,
atramentom zapíjal.

Len to vravím: Demeter
mal hlúposti za meter,
bol to veru zvláštny vták
tentô večný záškolák.

Taška bola ľažká,
tušiš to?
Mraučala tá mačka,
veriš to?

Načala mi gate,
nečuješ?
Nechal som ju v blate,
banuješ?

Prel. IVAN KUPEC

Prekáračka

Nesiem ti, hľa, tašku,
vidíš ju?
A v tej taške mačku,
chytíš ju?
Vie tá lapať myši,
rozumieš?
Spievať v strenej ríši,
počuješ?
Niesol som ten postrach,
čakal si?
Po horách a dolách,
vedel si?
Vrchy sú tam klzké,
vieš v nich liezť?
A doliny úzke,
vieš sa vliecť?

21

Peklo je pri Komárne

PETER HOLKA

Uprostred jedného letného dňa sa ako blesk z jasného neba zjavila pred dedinkovým domom falošná babka. Vysoká, robustná žena v mestských šatách, nad hlavou velikánsky dáždnik, hoci pražilo slnko, v druhej ruke kostený vejár, ktorým si šibrinkovala pred nosom. Potila sa.

Ked' zbadala dedinka, teda môjho starého otca, rozhodila ručiská a zvolala:

„Ičo môj!“

„Nevolaj ma tak!“ okríkol sa na ňu dedinko.

„Ičo môj! Koľko sme sa nevideli?“ vravela si ďalej falošná babka, našpúlila namaľované pery a chcela ho pobožkať.

„Ale fuj, celého ma zagebríš!“ bránil sa.

„Prišla som sa o vás starať, ked' je už chuderka Aňuka v tom špitáli. Lebo vy, chlapci, ste nemožní...“ sladko sa usmiala.

Vyvaloval som na ňu oči. Také niečo som jakživ nevidel. Na hlave jej svietili ružové vlasy. Určite je z pekla, pomyslel som si. Kedže som sa neskôr dozvedel, že pricestovala od Komárna, bol som presvedčený, že peklo je práve tam.

Dedinko ju ubytoval v prístavku. Bola to veľká izba, ktorú používal iba občas. Falošná babka sa rozhliaďala, dotýkala sa skriň, sadla si na posteľ, pohúpala sa na nej.

„Ičko, ak mám byť úprimná, nie je to bohviečo,“ povedala.

„Dočerta, nevolaj ma tak!“

„Pred tým dieťatom... ovládaj sa, Ičko!“

Dedinko sa prudko obrátil, a ked' už bol na prahu, falošná babka doložila:

„Ičko, skoč mi na stanicu po kufre. Nemohla som tam nikoho zohnať.“

Fukso vyklopkával kopytami po hradskej a dedinko mlčal. Až na spiatočnej ceste si vzdychol:

„Čakajú nás ľažké dni.“

Nevedel som prečo, ale neprotirečil som mu.

„Ty okolo nej neobchenduj!“ dohováral mi. „Lebo z teba urobí somára.“

„To je naša nová babka?“ opýtal som sa.

„Len to by nám chýbalo!“ zaúpel dedinko.

Vtedy som definitívne pochopil, že falošná babka je čertica a prišla nám naruby obrátiť celý život. Predsavzal som si, že sa jej budem vyhýbať.

Fukso pred Konduľovou krčmou zastal. Dedinko vystúpil a povedal:

„Však ja jej ukážem! Ďalej rušaj sám, synak.“

„Kde máš starého otca?“ vítala ma falošná babka.

Motali sa okolo nej moje tetky Oľga a Marína. Radovali sa, že k nám prišla. Obdivovali jej ligotavý župan bordovej farby so zlatými vtáčikmi. Marína sa ovievala kosteným vejárom a Oľga mala nad hlavou dáždnik.

„No tak, Jánosko, kde ostal Ičko?“

Mlčal som. Raz som sa rozhadol, že si ju nebudem všímať, tak som chcel dodržať slovo. Mračil som sa, gánil som, no nemohol som sa zdržať. Aspoň v duchu som falošnú babku obdivoval, lebo sa od nej sírila príjemná vôňa fialiek. Na každom prste jej svetil prsteň. Ich očká hrali v podvečernom slnku všelijakými farbami. Bolestne pichali oči.

„Nie je rozkošný, ked' sa tak mračí?!“ zvýskala falošná babka.

Prešiel mi mráz po chrbte. Neurobí zo mňa somára?“

Kým som s tetkami ľahal z voza kufre do prístavku, falošná babka si uvarila kávu. Usadila sa s ňou na posteli, zapálila si cigaretu a pôžitkársky z nej poťahovala.

„Vy fajčíte, Valinéni?“ čudovala sa Marína.

„Naučila som sa v Pešti,“ povedala. Našpúlila pery, odchlipli si z kávy a doložila:

„Kávička bez cigarety je ako život bez lásky.“

Neskôr falošná babka vybalila kufre. Podľa hory šiat som pochopil, že prišla najmenej na rok. A tých klobúkov! Marína a Oľga si ich kládli na hlavy a hlúpo sa chichotali.

„Tento je odkiaľ, Valinéni?“ opýtala sa Marína, pričom jej na hlave trónila príšera s obrovskými perami z páva.

„Och, dávaj naň pozor, to je vzácný klobúk, spomienka na Šándora. Dal mi ho, keď sme spolu išli v Pešti prvý raz do opery. Šándor bol galantný, hoci nebol šľachtic. Mal malú fabričku, ale dobre vynášala.“

Falošná babka si zdvihla pravú dlaň a dlho sa pozerala na prstene. Potom ten na prostredníku pobožkala na veľké červené očko.

„Tento rubín,“ šepkala, „mi dal na zásnu-by. Bol máj, celá Pešť kvitla...“

Zazdalo sa mi, že jej vypadla z oka slza. Akiste sa mi to iba marilo, lebo po chvíli doložila so širokým úsmevom:

„Jánosko, pod sem!“

Objala ma, pobožkala, dlho sa mi pozerala do očí. „Krásne oči,“ zašeplala. „A mihalnice má ako bábika. Jánosko, tak veľmi mi ho pripomínaš.“

Tetky Marína a Oľga ani nedýchali. Ani ja som nedýchal.

„Dám ťa do poriadku!“ rozhodla sa falošná babka.

Marína ma vo dvore strčila do vane a vydrhla od hlavy po päty. Falošná babka na mňa navliekla ľahkú bielu košeľu s ružovými čipkami, čo mi siahala až po päty. Do vlasov mi vtieraťa voňavú vodičku, tvár mi natrela niečím mastným, čo tiež rozvonjava. Ostrihala mi nechty a napokon mi dlho, predĺženo česala vlhké vlasy.

„Jánosko, teraz je z teba malý gróf,“ povedala s oduševnením. „Vždy som túžila mať také krásne dieťa,“ šepkala a hladkala ma. „No svet je zlý. Zlý, veru, zlý...“

Naozaj sa rozplakala. Neviem, čo by so mnou ešte postvárala, keby sa od cesty neozval dedinkov spev. Vybehol som z prístavku.

Dedinko zastal ako omráčený; ústa roztvorené, oči mu takmer vypadli na udupanú hlinu.

„Čo to s tebou porobila?!“ skríkol. „Fuj, smrdíš ako cap Gala-Hurkára.“

„Ičko, ty si pil!“ ozvala sa falošná babka. „Ako nejaký bŕeš! Pekný príklad dávaš tomu dieťatu. Najvyšší čas, že som tu. Jánosko, pod sem!“ rozkázala mi.

„Ja ti dám Jánoska, ja ti ukážem bŕeša! Si v mojom dome, tak budeš počúvať! A bas-ta!“

Dedinko ma zobrajal na ruky a zaniesol do posteľ.

„Hovoril som ti, aby si sa kolo nej nemotal! Tá už odpravila zo sveta štyroch chlapov.“

„Zabila ich?“

„Čoby zabila. Štyri razy bola vydatá a štyri razy ovdovela!“

Skoro ráno ma dedinko zobudil a doviedol ku kereškýnskemu holičovi.

„Gašpar, urob z neho chlapa!“ rozkázal dedinko.

Holič mi prečesal vlasy, zacvakal a čoskoro som mal hlavu ani koleno. Pozeral som sa na seba do zrkadla. Ako mi padali vlasy, zmenšovala sa mi hlava a rástli mi uši.

Ked' sme vyšli von, zamarilo sa mi, že mi slnko peče rovno na mozog. Chytil som si hlavu: prsty sa po nej ľahko šmýkali.

„Nie že budeš mať na sebe zas nejakú handru,“ nakazoval mi dedinko, ked' odchádzal furmančiť.

Obával sa daromne. Falošná babka spala až do obedu. Ked' vstala, nespoznala ma. Až po chvíli si dlaňami zakryla tvár a preklínala dedinka, že ma zohavil, že nasilu chce zo mňa urobiť paholka. Potom sa vyobliekala, nasadila si jeden z tých klobúkov, zobraza dáždnik a aj s tatkou Marínu odišli do Nitry. Oľga hovorila, že sa vybrali na kávičku do cukrárne, a jedovala sa, že ju nezobrali so sebou.

Od toho dňa, čo som mal hlavu ako mesiac v splne, stratila falošná babka o mňa záujem. Hovorila, že sa prišla o nás starať, ale každý deň spala až do obedu a potom sa vybrala do mesta. Prichádzala večer. Sadla si v prístavku na posteľ, Marína jej uvarila kávičku, falošná babka ju popíjala, pofajčievala a rozprávala. Spomínala na krásnu cestu do Benátok s nejakým Arpádom. Potom hovorila o nejakom Tivadárovi. Občas sa jej priplietli na jazyk baróni, grófi... Poznala celý svet.

Falošná babka občas svoje rozprávanie prerušovala a z kufra vyberala fotografie, obrázky a kadejaké daromnice. A opäť hovorila:

„Paríž, sladký Paríž...“ privrela viečka, usmiala sa. „Najúžasnejšie miesto na svete. Och, vstávali sme až po obedu. Potom, potom sa rozkrútil život! Ten úžas, ked' sa vôkol točí celý svet, ked' v ľahučkých črevičkách tancuje až do rána... Pozri, Marína, to je klenot nad klenoty.“

Vytiahla kostenú škatuľku, vystlanú purpurovým zamatom. Žiaril v nej prsteň s jediným očkom, ktoré sa ustavične trbliatalo. Opatrne ho vybrala, zdvihla si ho pred oči a zašeplala:

„Briliant. Pravý, nefalšovaný brúsený diamant. Z Paríža. Tento skvost má nesmiernu cenu. Ani si neviete predstaviť, čo by som zaň dostala... ale nepredám ho. To by som zradila grófa. Ked' mi ho daroval, povedala som, že ho budem navždy nosiť v srdci.“

Rozprávanie falošnej babky nemalo konca-kraja. Zakaždým ho zarazil svojím spevom dedinko, ked' sa večer vracať od Kondulu. Inak by nás falošná babka vodila po svete až do samého rána. Niet divu, že ked' na obed vstávala, hovorila:

„Je to kruté, že človek musí tak skoro

vstávať. Kde sú tie časy, keď som prespala aj dvadsať štyri hodín. A potom ďalších. V spánku sa vznášam až do neba...“

Po troch týždňoch sa vrátila z nemocnice naozajstná babka. Nemusel som už behať na obeďu ku krstnej. Dedinko sa tešil, že falošná babka konečne odíde. No mýlil sa, nebalila si kufre. Zrejme sa rozhodla, že s nami strávi ostatok svojho života. A z babky si nevdojak urobila slúžku.

„Márnosť šedivá,“ kričal dedinko na babku, „ak ešte raz uvidím, že jej perieš, tak ti rozrúbem koryto! A nie aby si jej nosila do posteľe tú žbrndu! Nech v tom brlohu aj skape. Zakazujem ti tam chodiť!“

O týždeň prišiel dedinko s veľkou plechovou škatuľou. Hovoril mi, že sa mám dobre vyspať, lebo mu budem ráno pomáhať. Na brieždení už dedinko rozemiešaval čiernu farbu, aby bola vláčna. Svitlo mi, až ked' ňou natieral okno na prístavku. Ked' sa slnko vykotúlalo, sklá sa černeli a farba zasychala.

„Bude si myslieť, že je noc,“ smial sa dedinko, „a nevylezie z pelecha. Len nerob rámus! Radšej chod' kdesi zbrínať.“

Až teraz som pochopil, prečo včera odšikoval tetky Oľgu a Marínu k ujovi Lajošovi do Čakajoviec.

„Nechaj ju spať,“ prikazoval babke. „Nech sa do sýtosti vyspí. Však hovorí, že by prespala celý život, že lieta až do neba,“ doložil posmešne.

Prešiel deň, prešiel druhý. Falošná babka sa nezjavila. Babka sa strachovala, či nie je chorá.

„Hnida, nikdy nič nerobila!“ rieko dedinko. „Aj ked' mi je rodina, je to tak.“

Na tretí večer povolili nervy aj dedinkovi. Počítal: „Takže spí... dvadsať štyri, štyridsaťosem, sedemdesiatdva hodín!“ skríkol, vstal od stola a zamieril do prístavku.

Vošiel dnu a zapálil svetlo. Dlho mlčal a nechápavo sa pozeral na prázdne lôžko. Bolo ešte teplé.

„Kde je?“ opýtal som sa.
„Zmizla,“ odvetil dedinko.

„Asi vyletela do neba,“ povedal som.

„Tažko,“ rieko dedinko. „Skôr do pekla. Nič v živote nerobila, teraz bude čertom priklaďať pod kotol.“

Po falošnej babke viac nebolo ani chýru ani slychu. Ešte dlhý čas ju pripomínali kožené kufre, háby a voňavé fľaštičky v prístavku. A šperky. Medzi nimi aj tá nesmierne vzácná pamiatka z Paríža na grófa, ktorého falošná babka až do svojho zmiznutia nosila ustavične v srdci.

Slovensko na prahu moderného veku

Kľúče od moderného veku

Revolúcia rokov 1848/49 nesplnila očakávanie, ktoré do nej obyvatelia našej krajiny vkladali. Po „jari národov“ nasledovali chladné roky, počas ktorých sa znova upevnila moc panovníka, policajný režim, veľkostatkárom zostala pôda i politická moc. A predsa — ticho, ktoré zavládlo v krajinе, bolo klamné. Nový vek už nebolo možné zadržať. Keď ho nevpustili priamo, prišiel nenápadne, okľukou. Ohlasovali ho dymiacé fabrické komíny a tiahle písanie železničných lokomotív.

Na začiatku bol James Watt

Alebo presnejšie — nespokojní majitelia anglických baní. Hlavobolenie im spôsobovala spodná voda, ktorá zaplavovala bane. Už od 17. storočia používali na jej čerpanie „ohňové stroje“ — jednoduché parné mechanizmy. Boli to málo účinné zariadenia a mali veľkú spotrebu uhlia. Lenže bez nich nebolo možné vôbec ťažiť uhlie. V roku 1763 požiadali o pomoc mechanika glasgowskej univerzity Jamesa Watta. A o šesť rokov im Watt predstavil výsledok svojej práce — parný stroj, ktorý bol nielen oveľa silnejší a výkonnejší ako predchádzajúci, ale spotreboval aj menej paliva. Uhlobaróni si mohli spokojne mädliať ruky. Wattov parný stroj pracoval spoľahlivo, s jeho pomocou bolo možné čerpáť vodu z oveľa väčších hĺbok ako dosiaľ. Bane znova prinášali zisky. Ale ani James Watt neobišiel naprázdno. O parný stroj začali prejavovať záujem nielen majitelia

baní. Ak ste pozorne čítali predchádzajúce ročníky Slniečka, iste si pamätáte na spriadači stroj Jenny, ktorý od základu zmenil prácu v textilných manufaktúrach. Jeden parný stroj mohol naraz roztáčať desaťtisíce vretien! Podnikavý Škót J. Watt neváhal. Spojil sa s ďalšími podnikateľmi a založil veľkú dielňu, kde sa jeho parné stroje vyrábali sériovo. Objednávky sa sypali doslova z celého sveta; parný stroj chceli pivovary a mlyny v Londýne, cukrovar v Indii, či drevárske závody v USA. Ďalší vynálezcovia postavili parný stroj na kolesá, či zamontovali ho do lodí. Keď James Watt v roku 1819 vo vysokom veku zomrel, poháňali jeho parné stroje lokomotívy v Anglicku, ba dožil sa ešte i prvej plavby lode poháňanej parou cez Atlantik. Jeho vynález vtlačil pečať celej epochy; umožnil stavať fabriky kdekoľvek, nielen tam, kde bol dostatok vody na poháňanie mlynských kolies. Časy, ktoré parný stroj v dejinách otvoril, boli také prevratné, že ich nazývame priemyselnou revolúciou.

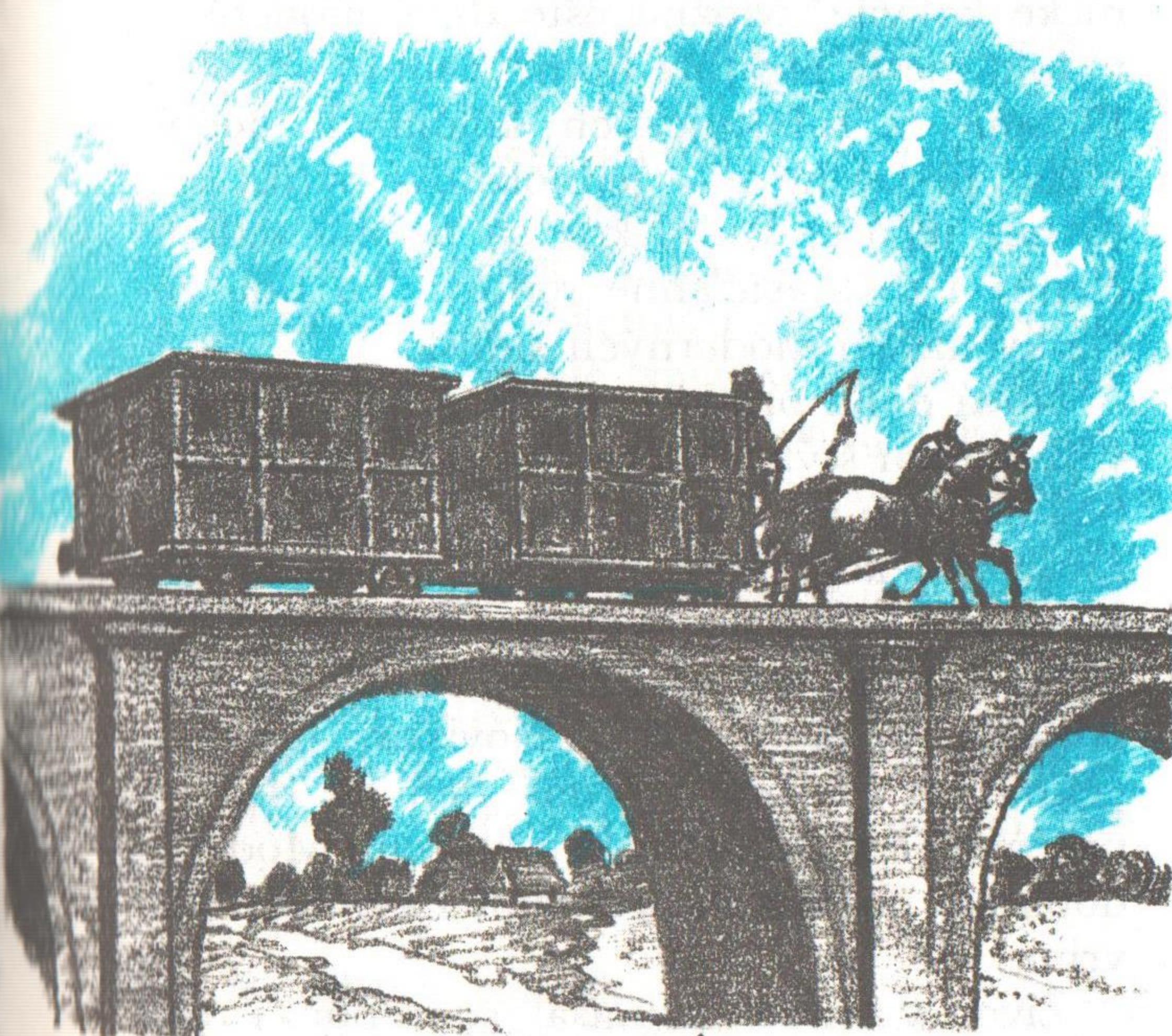
Slovensko stalo spočiatku bokom od tohto veľkého prúdu vynálezov a technických zmien. Prvý parný stroj namontovali v roku 1830 v textilnej manufaktúre grófa Forgáča v Haliči na južnom Slovensku. Šlachtickí veľkostatkári, ktorí riadili Uhorsko, nemali veľký záujem na priemyselnom podnikaní. Lenže nový spôsob výroby sa nezadržateľne hlásil, vtahoval aj našu krajinu, aj keď oneskorene, do moderného veka.

Čo mohlo Slovensko ponúknuť podnikateľom? Bolo to opäť prírodné bohatstvo. Nie zlato a striebro, ktoré ho preslávili v stredoveku, ani meď, ale železná ruda. A železa bolo treba neúrekom. Na stavbu strojov, železníc, mostov, na výrobu nástrojov, kuchynského riadu i stípkov elektrického osvetlenia. A tak baníci na Spiši a v Gemeri začali fárať pod zem a na Horehroní, v údolí Hornádu či okolí

Rožňavy začali dymiť komíny železiarní. Staré hámre a malé pece mizli a na ich mieste vznikali moderné veľké závody, v ktorých sa železo vyrábalo už novým spôsobom — vo vysokých peciach. Roľníci z malých horských dedín sa menia na robotníkov vo fabrikách. No nebolo to len železo, ktoré mohlo Slovensko ponúknutť; drevo bolo cennou surovinou pre píly i výrobu papiera, ľan pre textilné závody, kože pre garbiarske, popri starých malých sklárskych dielňach vznikajú i veľké závody. Takéto fabriky však už nepredávajú svoje výrobky na sobotňajšom jarmoku v nedalekom mestečku, ako to robili remeselníci. Vyrábajú vo veľkých sériách a zásobujú celé kraje či dokonca celú krajinu. Svoje výrobky však už nemôžu rozvážať na konských povozoch. Potrebujú na to novú, výkonnejšiu a lacnejšiu dopravu.

Karolína

Volala sa Karolína. Keď sa roku 1818 zjavila v Bratislave na dunajskom nábreží,

Konská železnica do Trnavy.

zbehol sa vari celý Prešporok, aby ju privítal. Veď kto by nebola zvedavý na prvú paroloď, ktorá mohla brádiť dunajské vody i proti prúdu bez plachiet, vesiel či koní, ktoré by ju vliekli. Za niekoľko desaťročí parolode zovšedneli a stali sa užitočnými pomocníkmi človeka. Lodná doprava nepotrebovala ani zvláštne cesty či koľajnice, lacno a spoľahlivo prepravovala aj ľahké náklady na veľké vzdialenosť. Bratislava a Komárno sa stali našimi najväčšími prístavmi a Dunaj bránou do sveta. S ostatnými riekami to bolo horšie. Pre prudký tok a mälo vody sa po nich lode nemohli plaviť. A tak sa na nich udržala stará typická doprava — plte zvážali drevo, šindle, bryndzu, kože z „horniakov“ k Dunaju a až odtiaľto putovali ďalej loďami.

Železné tátose

V. I. Lenin kedysi nazval revolúcie lokomotívami dejín. Vyjadril tak v skratke nielen historický význam revolúcie, ale uchoval nám v tejto vete aj očarenie, ktoré pociťoval človek 19. storočia pri pohľade na železnicu. Koľaje tratí pretínaли krajinu, spájali vzdialé mestá a celé kontinenty. Parné lokomotívy chrilace dym a iskry pripomírali ohnivé tátose, na ktorých sa rútil nový vek.

Na Slovensku to však bolo trochu inak. Tátose, ktoré ľahali prvú železnicu, neboli zo železa a ocele, ale z mäsa a krvi — a žrali ovos. Naša prvá železnica bola totiž konská. Začali ju stavať v roku 1841 a spájala Bratislavu s Trnavou. V jednotlivých staniciach okrem čakárni pre cestujúcich a služobných miestností boli aj prepriahacie stanice pre kone. A tie veru ľahali vcelku slušne. Cesta z Trnavy do Bratislavu podľa cestovného poriadku trvala dve a pol hodiny. Dnes — tú istú trať — prejde silná dieselová lokomotíva za jednu hodinu.

Prvú parnú železnicu otvorili u nás roku 1848. Spájala Bratislavu s Viedňou. O dva roky neskôr bolo už celé Slovensko popretkávané železnicami. Zväčša smerovali na juh — do hlavného mesta Budapešti, ale

potom postavili košicko-bohumínsku železnicu, prvú spojku v smere východ — západ, ktorá spájala celé Slovensko. Dodnes je trať medzi Žilinou a Košicami súčasťou najdôležitejšej železničnej magistrály — Trate družby, ktorá spája Československo so Sovietskym zväzom.

Nie všade vítali železnici s nadšením. Mestská rada v Modre sa dokonca postavila proti stavbe železnice cez ich mesto, lebo sa obávala ohrozenia „dobrých mravov“. Zlé jazyky sice vtedy tvrdili, že kvôli železnici nechceli zbúrať nejaké stodoly, no to nič nemení na fakte, že železničné koľaje Modru dodnes obchádzajú.

Už sama stavba železničných tratí bola pionierskym činom. Ľudia kládli podvaly, regulovali kvôli železnici rieky, prekopávali vrchy, stavali tunely. Stavenisko železníc sa ponášalo tak trochu na stavbu povestnej babylonskej veže. Slovenskí robotníci sa na nej stretávali s odborníkmi z Čiech, Rakúska či dnešného Taliana. Pri tej príležitosti dozvedeli sa veľa o novom, neznámom svete, zistovali, že obzor sa nekončí horami v ich doline, a mohli sa presvedčiť aj o tom, že život jednoduchých ľudí je všade ľahký.

Omnibusy a prvé „haló“

Zmenil sa i výzor našich miest. Stredoveké mesto, ktoré sa stáročia tlačilo so svojimi remeselníckymi dielňami, obchodíkmi a obytnými domami za mestskými hradbami, doslova prasklo vo všetkých švánoch a rozbehlo sa do širokých predmestí. Tu, na zelenom trávniku, bolo dosť miesta pre stavbu veľkých fabrických hál.

Mestá pritiahovali ľudí z vidieka. Prichádzali sem za prácou, dúfali, že fabrika im dá obživu. To spôsobilo, že počet obyvateľov najväčších priemyselných centier na Slovensku — Bratislavu a Košic — sa takmer zdvojnásobil. Bohatí majitelia fabrik si stavali prepychové domy s veľkými záhradami vo vilových štvrtiach a pre ľudí, ktorí prácou svojich rúk vytvárajú celé bohatstvo, sa bu-

Prvá parná loď v Bratislave.

dujú obytné štvrtle nedaleko fabík — robotnícke kolónie. Možno ešte dnes nájdete vo vašom meste niektoré domy z tohto obdobia. Bývanie v robotníckych kolóniach nebolo nijako prepychové — jednoizbové bytiky často bez tečúcej vody, kde sa tiesnili sedemčlenné i dvanásťčlenné rodiny. To boli začiatky našich moderných sídlisk.

Nová doba priniesla so sebou aj revolúciu v životnom štýle. V celej dovtedajšej histórii boli bývanie a pracovné miesto totožné. Rolnícka usadlosť bola rovnako obytným domom ako hospodárskym dvorom, remeselník býval v dome, kde mal dielňu. Moderná doba oddelila bývanie od pracoviska. Odvtedy „chodíme do práce“, nás deň sa delí na pracovný čas, odpočinok, rekreáciu. Moderná doba nás podriadila presnému časovému rozvrhu.

Život v meste prinášal so sebou i veľa nového; ulice boli vydláždené, bohatší po nich už nemuseli chodiť pešo. Vo veľkých

mestách sa zjavila hromadná doprava. Najprv omnibusy tahané koňmi, neskôr električky a autá; na konci nášho storočia mala už Bratislava i Košice električku. Plynárne dodávajú plyn pre verejné osvetlenie — po uliciach sa dá bezpečne kráčať i večer. Noviny sa stávajú každodennou samozrejmosťou, kto potrebuje rýchle správy, môže použiť telegraf. Podmorský kábel spája Európu s Amerikou. Pred sto rokmi by ste už mohli aspoň v Bratislave zdvihnuť aj telefón a povedať „Haló“. Vtedajšie telefóny nemali však číselníky. Museli ste požiadať slečnu v telefónnej ústredni, aby vás spojila s volaným. Stihla to pokojne, lebo na prvú telefónnu ústredňu v Bratislave bolo napojených iba osem účastníkov.

Éra bohatstva a biedy

Zdalo sa, že moderný priemysel je kľúčom k novej, šťastnej ére v dejinách ľudstva, k ére,

o ktorej sa snívalo ako o zlatom veku. No kľúč od tohto bohatstva nedržali v rukách tí, ktorí ho svojou prácou vytvárali. Bohatstvo krajiny sa nedeli rovnako. Jedni mali prepychový život, iní celodennú, štrnásť hodinovú prácu. Tí, čo stavali vily a paláce v Budapešti a vo Viedni, bývali v biednych chalupách a robotníckych kolóniach. A kľúče od bohatstva slovenskej krajiny vôbec nedržali v rukách Slováci, ale bankári v Pešti, Viedni či dokonca v Berlíne, Paríži alebo v Londýne. Musel prejsť ešte dlhý čas, kým robotníci, zrodení v tejto novej ére, stali sa dosť silní na to, aby kľúč od bohatstva krajiny zobraли do vlastných rúk a otvorili bránu blahobytu pre všetkých statočne pracujúcich. Lenže o tom až nabudúce.

(Pokračovanie)

Píše dr. ALŽBETA SOPÚŠKOVÁ, odb. as. FFUK
ILUSTRUJE JOZEF CESNAK

Knižky, ktoré ťa potešia

Každý prvý september je stretnutím s kamarátmi, s ktorými sa už dobre poznáme, a predsa s nimi zažijeme každý deň niečo nové. Také isté sú aj stretnutia s obľúbenými knihami. Dnešné slniečkárské stretnutie s dielom Jána Bodenka a Márie Ďuričkovej je slávnostné. Sprevádza ho srdečné blaženie obom Majstrom k udeleniu titulu zaslúžilý umelec.

S menom prozaika Jána Bodenka spájajú sa dve knihy pre deti: Ivkova biela mať a Leto na Rovniach. Hoci vznikli vo veľkom časovom odstupe, majú spoločný znak — ich autora upútala najmä citový svet chudobného dieťaťa. Ivkovi Hancíkovi a Maťovi Črenovi chýba láska. V chudobných rodinách akoby ju skrývali spolu s chlebom, a predsa Ivko zistí, koľko lásky mu jeho utrápená mať vedela preukázať ticho a nenápadne. Maťovi Črenovi matka zahynie v Nemecku a od chvíle, ako ho odtrhli od sestry Elenky, nemá nikoho na svete, kto by s ním spolucítil. Zdá sa, že preňho nastáva život v úplnej chudobe — bez lásky. Vtedy ešte nevie, že na svete sú ľudia, ktorí bojujú v mene ľudskosti. Priam symbolicky vybuchne jeho milier uprostred noci — do jeho života vstupuje svetlo ľudského porozumenia. Také je umelecké posolstvo Jána Bodenka. Jeho korienok je azda v slovenských ľudových rozprávkach, ktoré tiež pre deti upravil.

Na ľudovej rozprávke rástla, umelecky zrela a k nej sa v svojej tvorbe neustále vracia aj zaslúžilá umelkyňa Mária Ďuričková.

UMElecký národa sa nielen nadchýna, ale patrí k zástupu tvorcov, ktorí brúšia diamanty opatruvané predchádzajúcimi generáciami.

Vďaka nej už od kolísku prejde každé dieťa Zlatou bránou a učí sa materinskú reč na riekankách, vyčítankách a pesničkách. Biela kŕňa, Biela kŕňa, Prešorský zvon, Dunajská kráľov-

ná sú schodíkmi k poznaniu umeleckých tradícií slovenského národa. Mária Ďuričková ich rozvinula celým svojím spisovateľským umením. Nájdú si v ňom svoje milované knihy malí i veľkí školáci: Danka a Janka, Majka Tárajka, My z ôsmej A, Stíhač na galuskách... Ich hrdinovia sú ako ty, tvoji súčasníci. S rovnakým nadšením, ako hľadala klúč k problémom mladých ľudí, hľadala aj klúč k poznaniu ruskej a slovenskej literatúry. Za všetky preklady pripomenešme si aspoň knihu Krásu nevídaná, zostavenú z rozprávok národov ZSSR. Gratulácia zaslúžilej umelkyni Márii Ďuričkovej je o to srdečnejšia, že patrí do veľkej rodiny „mladoletákov“ — v tirážach mnohých kníh, ktoré zredigovala, je podpísaná celkom nenápadne, občianskym menom Mária Masaryková.

Naša ďalšia kyticá pozdravov oslávenkyni-jubilantke takisto ostáva skoro doma. Iba pred pár rokmi sa s redakčným stolom v Mladých letánoch rozlúčila spisovateľka Eleonóra Gašparová. A odvtedy sa častejšie stretávame s jej rukopismi. Azda už s novým Slniečkom bude na svete výber z jej tvorby, pestrý a bohatý ilustrovaný ako všetky kníhy z edície Studnička. Má názov Živý koník a ty sa v ňom zoznámiš, alebo polahky rozpamätáš na kníhy Jurkove obrázky, Ceruzky a góly, Ahoj, prvá trieda, Slávna ľavačka a nájdeš nový príbeh Petrin koník. Najstarší čitatelia Slniečka si v minulom roku azda prečítali knihu poviedok Komu hrá harmonika, rozpamätajú sa na príbeh štyroch súrodencov Tažko je mustangovi, alebo na dievčenské romány Fontána pre Zužanu, Spievajúce drevo Helena a Koncert bez ruží.

MAGDA BALOGHOVÁ

Najtipnejšie odpovede na hádankársku rozprávku „Každá rada dobrá“ z č. 9 sme odmenili peknými knihami. Dostanú ich: Erik Manák, Trnava-Modranka, Henrieta Rusňáková, Kežmarok a Pavlina Okruhlicová, Trnava-Modranka.

Zahádam ti hádanku

JOZEF PAVLOVIČ

Ručičková hádanka

Poznám taký oriešok,
čo je plný koliesok.
Čo je to?

Horúca hádanka

Nemá rúk, ani luk,
zato metá šípy zlaté,
leto ich má na kabáte.

Čo je to?

Štvornohá hádanka

Pancierová vesta,
bezpečná jej cesta.
Pancierová povala,
predsa trochu pomalá.

Čo je to?

Odpovede na hádanky posielajte na korešpondenčnom lístku do 15. septembra. Nezabudnite napísať okrem svojej presnej adresy aj vek. Strom výhercom pošleme po peknej knihe. Správne odpovede a výhercov uverejníme v 3. čísle Slniečka.

Správne odpovede na hádanky z 10. čísla: Klavír, žiarovka, netopier.

Knihu posielame: Denise Horníkovej, Kamenná Poruba; Alene Krkoškovej, Čadca; Michalovi Ružičkovi, Bratislava.

Správna odpovede na hádankársku rozprávku: ...preto, lebo Edvard Grieg (1843—1907) — bol nórsky hudobný skladateľ.

Knihu vyhľadávajú: Peter Ondrej, Rožňava; Dana Grúňová, Košice; Zuzana Humajová, Hradište.

Zápisník Slnečka

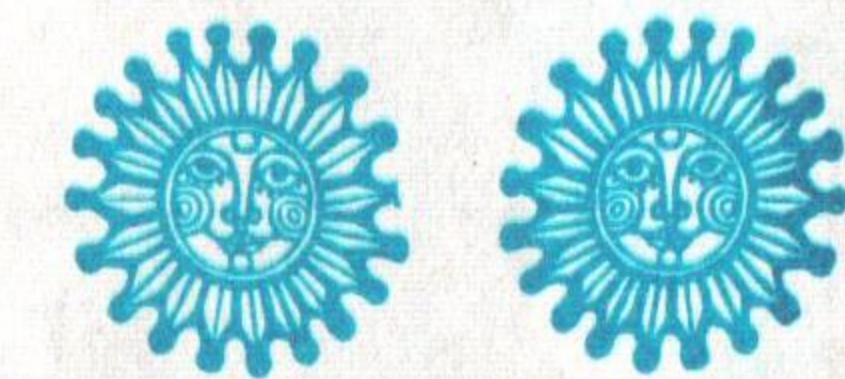
Od 11. do 17. júna sa konali v PLR Dni československej kultúry. Ich súčasťou bola aj výstava českých a slovenských kníh v mestskej radnici v Gdansku. Medzi 1 300 titulmi nechýbala ani literatúra pre deti a jeden panel venovali usporiadateľia bratislavskému Bienále ilustrácií. O tom, ako sa výstava páčila, by mohla rozprávať zástupkyňa šéfredaktora Mladých liet Silvia Kršková, ktorú do Gdanska vyslalo Slovenské ústredie knižnej kultúry.

K životnému jubileu spisovateľky Eleonóry Gašparovej vydali Mladé letá jej Personálnu bibliografiu. Zoštavovateľka Eva Cíferská v nej zhŕnula knižnú tvorbu autorky, výsledky jej dlhoročnej redaktorskej práce v Mladých letánoch aj všetko, čo vytvorila pre rozhlas a televíziu. Bibliografia obsahuje i prehľad článkov, ktoré hodnotia literárne dielo Eleonóry Gašparovej, ako aj zoznam cien, ktoré za svoju doterajšiu tvorbu dostala. Našu oslávenkyniu isto teší, že jedna z kníh sa dostala na filmové plátno — Slovenský film nakrúca Fontánu pre Zužanu.

Bratislavský Dom umenia patrí od 6. 9. do 31. 10. v poradí už desiatemu Bienále ilustrácií. Jeho výstavné priestory zaplnili stovky ilustrácií z kníh pre deti celého sveta. Návštevníkov okrem toho čaká premietanie filmov, besedy so spisovateľmi a ilustrátormi, bábkové predstavenia, koncerty. Deti na BIBe zaiste upúta aj výstava k 100.

výročiu smrti nášho rozprávkára Pavla Dobinského, ktorú pripravila vedúca tlačovej redakcie Mladých liet Eva Hornišová. Okrem rôznych vydani Slovenských rozprávok s ilustráciami našich významných výtvarníkov ukáže, ako sa rozprávkami inšpirovali spisovatelia, sochári, skladatelia, filmári, a predstaví rôzne podoby Janka Hraška. Osobitne cenné je to, že každý návštevník sa môže zahrať na umelca a nakresliť svojho obľúbeného knižného hrdinu. Kresby sa dostanú na výstavku a autorov desiatich ocenených dielok čaká knižná odmena.

Vyše dvadsať rokov pracuje za redaktorským stolom v Mladých letánoch Kveta Dašková. Ten jej stôl i poličky nad ním sú neuveriteľne obložené knihami. Nemálo je medzi nimi takých, ktorým ako redaktorka pomohla na svet. Jej meno ste okrem tiráže mohli čítať už aj na obálkach kníh, lebo Kveta Dašková je aj autorkou. Isto sa poteší, ak podľa plánu vyjde tohto roku jej ďalšia knižka Urob si tlačiarčíky — bol by to pekný darček k narodeninám, ktoré oslavila 23. augusta. Blahoželáme a prajeme, aby sa jej podarilo uskutočniť ďalšie z mnohých redaktorských i autorských predsavzatí.

Slnečko

Mesačník pre deti. Vydaný Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: 811 02 Bratislava, Suvorovova 3. Telefón 523 26. Šéfredaktor

dr. Juraj Klaučo, zást. šéfredaktora dr. Ondrej Sliacký, CSc., výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozšíruje Poštová novinová služba, objednávky prijíma každá pošta a doručovateľ. Objednávky do

zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 813 81 Bratislava. Vychádza každý mesiac od júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcie nevracia.

